

**STRAFFELOVEN § 60a – STRAFFESKJERPELSE VED
ORGANISERT KRIMINALITET**

Kandidatnummer: 330

Veileder: Statsadvokat Jan F. Glent

Leveringsfrist: 25.04.2007

Til sammen 17263 ord

24.04.2007

Innholdsfortegnelse

<u>1</u>	<u>INNLEDNING</u>	<u>1</u>
1.1	Tema	1
1.2	Aktualitet	1
1.3	Avgrensing av oppgaven	2
1.4	Metode og rettskilder	3
<u>2</u>	<u>BAKGRUNN</u>	<u>4</u>
2.1	Kriminalitetsutviklingen i Norge	4
2.2	Internasjonalt samarbeid	5
2.2.1	FN-konvensjonen mot grenseoverskridende organisert kriminalitet	6
2.2.2	Norges samarbeid med EU	7
2.2.3	Forholdet til Norges internasjonale forpliktelser	10
<u>3</u>	<u>RETTSTILSTANDEN I ANDRE LAND</u>	<u>12</u>
3.1	USA	12
3.2	Svensk rett	15
3.3	Dansk rett	16
<u>4</u>	<u>RETTSTILSTANDEN FØR STRAFFELOVEN § 60A BLE INNFØRT</u>	<u>19</u>
4.1	Lovgivningen	19
4.2	Rettspraksis	21

<u>5</u>	<u>FORMÅL OG HENSYN BAK STRAFFELOVEN § 60A</u>	23
<u>6</u>	<u>VILKÅRENE I STRAFFELOVEN § 60A</u>	26
6.1	Innledning	26
6.2	”Straffbar handling”	27
6.3	”Utøvet som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe”	28
6.3.1	Gruppens virksomhet og hovedformål	28
6.3.2	Krav om organisert gruppe	32
6.3.3	”Tre eller flere personer”	36
6.4	Hvilke personer omfattes av straffeloven § 60a?	37
<u>7</u>	<u>STRAFFEUTMÅLINGEN ETTER STRAFFELOVEN § 60A</u>	39
7.1	Generelt om straffeutmålingen	39
7.2	Hvor stort påslag i straffen?	40
7.2.1	Tiltaltes rolle	41
7.2.2	Organisasjonens omfang	43
7.2.3	Internasjonalt aspekt	43
7.2.4	Sakstyper	44
7.2.5	Hvor mye skal straffen skjerpes i forhold til tidligere praksis?	45
7.2.6	Oppsummering	46
<u>8</u>	<u>PROSESSUELLE KONSEKVENSER AV STRAFFELOVEN § 60A</u>	48
8.1	Innledning	48
8.2	Skyldspørsmålet	48
8.3	Påtalekompetanse, saksbehandling og domstolenes sammensetning.	49
8.4	Adgang til å anke	50

8.5	Konkurrens	51
8.6	Utvidet inndragning	53
8.7	Foreldelse	54
8.8	Tvangsmidler	54
8.8.1	Innledning	54
8.8.2	Generelt om tvangsmidlene	55
8.8.3	Kommunikasjonskontroll	57
<u>9</u>	<u>AVSLUTNING</u>	<u>64</u>
<u>10</u>	<u>LITTERATURLISTE</u>	<u>65</u>

1 INNLEDNING

1.1 Tema

Oppgavens tema er straffeloven¹ § 60a som omhandler straffeskjerpelse ved organisert kriminalitet. Bakgrunnen for valg av tema er at bestemmelsen er forholdsvis ny i norsk strafferett. Det vil være interessant å analysere bestemmelsen og problemstillingene opp mot rettskildefaktorene. Det er flere aspekter som er aktuelt å vurdere i denne sammenheng. Det er bestemmelsens innhold, hva som skal til for å tilhøre en organisert kriminell gruppe og straffutmålingen, og de prosessuelle konsekvensene. Det er særlig lovanvendelsen og straffutmålingen jeg vil se på i oppgaven. Det redegjøres for noen prosessuelle konsekvenser for å vise et helhetlig bilde. Videre er det interessant å se på bakgrunnen for innføringen av bestemmelsen.

1.2 Aktualitet

Den 4.juli 2003 vedtok Stortinget straffeloven § 60a. Den trådte i kraft samme dag.² Bestemmelsen tillater at straffen skjerpes utover den ordinære strafferammen i det enkelte straffebud for forbrytelser begått av organiserte kriminelle grupper. Bestemmelsen har blitt anvendt i flere saker vedrørende prostitusjon, automattyveri, ran osv. Bestemmelsen er aktuell i dagens samfunn hvor kriminalitetsbildet har endret seg i retning av hardere miljøer og mer brutale metoder. Man mener å se en økning i den grenseoverskridende organiserte kriminaliteten.³ Dette gjenspeiles i Riksadvokatens rundskriv fra 2006⁴, hvor det uttales at

¹ Almindelig Borgerlig Straffelov av 22.mai 1902 nr.10.

² Jf. Lov om endringer i straffeloven mv. (lovtiltak mot organisert kriminalitet og menneskehandel, gjengangerstraff mv.) av 04.juli. 2003 nr.78.

³ Jf. POD (2007).

alvorlig internasjonal og organisert kriminalitet skal være prioriterte sakstyper hos politi- og påtalemyndighetene.

Så langt i 2007 har straffeloven § 60a vært påberopt i flere saker. Blant annet har Høyesterett avsagt en kjennelse om straffutmålingen i forbindelse med organisert narkotikavirksomhet. Det er dessuten tatt ut tiltale for § 60a i flere pågående og kommende saker, eksempelvis "Slovakia"-saken og "Wonderboy"-saken.⁵ Videre er det anket inn noen § 60a-saker til Høyesterett, deriblant Nokas-saken.⁶

Det er delte meninger om bestemmelsen. Flere jurister har kommet med kritikk av straffeloven § 60a og dens prosessuelle konsekvenser. Samtidig blir den av mange ansett for å være et viktig juridisk tiltak i kampen mot organisert kriminalitet, fordi den sender et signal til borgerne om at slik kriminalitet blir slått hardt ned på. Den blir oppfattet som viktig for politiet, fordi § 60a blant annet åpner opp for utvidet bruk av tvangsmidler. Det kan dermed bli lettere å fremskaffe beviser. Det er dette mye av kritikken dreier seg om. Bestemmelsen er likevel funnet så viktig at den i all hovedsak er videreført i § 79 bokstav c) i ny utgave av straffelovens alminnelige del.⁷ I denne forbindelse uttalte departementet at Stortingets klare ønske om å skjerpe straffen ved organisert kriminalitet gjennom lovendringen i 2003 og dagens kriminalitetsbilde ikke gjorde det påkrevd å fjerne straffeloven § 60a.⁸ Straffeloven § 79 bokstav c) har foreløpig ikke trådt i kraft.

1.3 Avgrensning av oppgaven

Straffeskjerpelse ved organisert kriminalitet er et omfattende tema som innebærer mer enn straffeloven § 60a. Mitt tema er straffeloven § 60a. Derfor vil oppgaven hovedsakelig

⁴ Jf. RA-2006-1, RA-2006-2.

⁵ Jf. tiltalebeslutning av 8.nov.2006 og av 28.des.2006. Politiet har satt navn på disse sakene. Jeg bruker politiets operasjonsnavn på fem saker i oppgaven, fordi det blir lettere å gjenkjenne dem underveis.

⁶ Gulating Lagmannsretts dom av 15.02.2007.

⁷ Lov om straff av 20.mai 2005 nr.28.

⁸ Jf. Ot.prp.nr.90 (2003-2004) s.128.

konsentreres om denne bestemmelsen. Jeg kommer likevel inn på noen andre bestemmelser i oppgaven. Det skjer bare der det er nødvendig for å belyse sammenhengen til § 60a, for eksempel ved redegjørelsen av bestemmelsens prosessuelle konsekvenser. Videre har jeg tatt med noe bakgrunnsmateriale om Norges internasjonale samarbeidsavtaler vedrørende organisert kriminalitet og om andre lands rettsregler. Bakgrunnen for dette er den organisert kriminalitetens internasjonale aspekt. Videre er det viktig å stå sammen i denne kampen. Det vil bli foretatt noen mindre avgrensninger underveis i oppgaven.

1.4 Metode og rettskilder

Oppgaven er skrevet i et strafferettslig og straffeprosessuelt lys. Jeg bruker alminnelig juridisk metode. Basis for oppgaven er rettskildefaktorene og samtaler med jurister som jobber med organisert kriminalitet i det daglige.

Foreløpig er rettskildesituasjonen på området noe begrenset. Det kommer av at bestemmelsen er forholdsvis ny. Derfor er ikke alle problemstillinger endelig avklart. Det finnes en viss veiledning i lovforarbeidene vedrørende forståelsen av bestemmelsen. Så langt har bestemmelsen kun vært oppe i Høyesterett 4 ganger, men det finnes en del underrettspraksis om den. Noe veiledning finnes her. Likevel har flere jurister gitt uttrykk for at de savner en rekke avklaringer og retningslinjer fra Høyesterett om de uavklarte problemstillingene.⁹ Straffeloven § 60a er lite omtalt i juridisk litteratur. Det er lite veiledning å finne der. De reelle hensyn kan få stor betydning ved tolkingen av enkelte problemstillinger. Videre vil utenlandsk rett kunne få betydning både som rettskildefaktor og illustrasjonsmateriale, fordi det ble sett hen til EUs fellesaksjon og FN-konvensjonen mot grenseoverskridende kriminalitet ved utformingen av bestemmelsen.

⁹ Kampen, Bruusgaard, Førde (2007).

2 BAKGRUNN

2.1 Kriminalitetsutviklingen i Norge

Tidligere har man ikke erkjent at det finnes organisert kriminalitet i Norge. I et lovforarbeid fra 1997 uttales følgende: ”Det foreligger ingen konkrete opplysninger om hvorvidt organisert kriminalitet, med utspring i politiske miljøer eller offentlig tjeneste, er etablert i Norge... Men man finner kriminelle grupperinger med en forholdsvis fast struktur”.¹⁰ En ny rapport om kriminalitetsutviklingen i Norge uttrykker at det i løpet av de siste tiårene både har skjedd en økning og en endring i kriminalitetsbildet her til lands.¹¹ Det fastslås at den grenseoverskridende organiserte kriminaliteten har blitt en del av kriminalitetsbildet. Videre påpekes at globaliseringen, den økonomiske veksten og den teknologiske utviklingen har bidratt til dette.

Politiets første nasjonale analyse om organisert kriminalitet kom i 2005.¹² Det ble funnet ca 125 definerte nettverk med ca 2160 deltakende personer. Flere av nettverkene jobber over hele Norge, og ca 30 % ”jobber” også internasjonalt. Resten av nettverkene er av løse karakter bestående av 2-3 personer. Disse ”jobber” i lokalmiljøene. I et internasjonalt perspektiv er dette miljøet lite og den organiserte kriminaliteten ligger på et lavt nivå. Det antas imidlertid at økningen i grensekryssende organisert kriminalitet også vil øke for Norge i tiden framover.¹³ Det fører til store utfordringer for myndighetene. I Sem-

¹⁰ Jf. NOU 1997:15 s.23-24.

¹¹ POD (2007) s.6

¹² POD (2005).

¹³ POD (2002), Justis- og Politidepartementet (2005)

http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/Veiledninger_brosjyrer/2005/Faktaark-om-nye-etterforskningsmetoder.html?id=88217

erklæringen kap.12¹⁴ gis det uttrykk for at utviklingen av den organiserte kriminaliteten må møtes med mottiltak. Derfor har myndighetene valgt å inngå internasjonale samarbeidsavtaler og lovfestet en straffeskjerpingsregel for organiserte kriminelle virksomheter.

2.2 Internasjonalt samarbeid

Det har vært en betydelig økning av organisert kriminalitet i de fleste land i Europa i de senere år. Det har blitt et hovedproblem og en stor utfordring for dem. Endringen har sammenheng med økt mobilitet i folket, nedbygging av grenser, flerkulturelle samfunn, teknologisk utvikling, bedre kommunikasjon, handelssamkvem og økonomiske forskjeller mellom landene. Kriminaliteten har lettere for å bli internasjonal når det åpnes opp for fri bevegelighet av personer, varer, tjenester og kapital. Raske forflytninger av personer, narkotika og penger på tvers av landegrensene har blitt et typisk trekk ved de kriminelles metoder. Dermed er risikoen for oppklaring lavere enn ellers. Således er det viktig med likhet i lovgivningen og et tett internasjonalt samarbeid.¹⁵

Et mål for det internasjonale politi- og rettssamarbeidet er å forebygge og forfølge grenseoverskridende kriminalitet.¹⁶ Det har vært en omfattende utvikling i dette samarbeidet siden 1970-årene. For eksempel har muligheten for å utveksle etterretningsinformasjon blitt betydelig bedre. Videre har det blitt lettere å avdekke organiserte kriminelle nettverk med forgreininger på tvers av landegrensene. Det er lettere å bekjempe organisert kriminalitet dersom landene samarbeider. Derfor er det viktig at flest mulig land deltar i det internasjonale samarbeidet.

¹⁴ Gjengitt i Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.7.

¹⁵ NOU 1997:15 s.11, 25, Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.14.

¹⁶ St.prp.nr.98 (2000-2001) s.3, POD (2007) s.6

2.2.1 FN-konvensjonen mot grenseoverskridende organisert kriminalitet

For å bekjempe den økende organiserte kriminaliteten, ønsket FN å utarbeide folkerettslig bindende instrumenter som kunne skape et tettere internasjonalt samarbeid og føre til større likhet i landenes nasjonale lovgivning. 15.november 2000 ble dette en realitet da FNs generalforsamling vedtok en konvensjon mot grenseoverskridende kriminalitet og to protokoller om menneskehandel og menneskesmugling. Videre ble en protokoll om ulovlig befatning med våpen vedtatt 31.mai 2001. Formålet er angitt i art.1 hvor det fremgår at konvensjonen skal ”fremme samarbeid for å forebygge og bekjempe grenseoverskridende kriminalitet”. Statene forplikter seg til å bekjempe og forebygge slik kriminalitet ved å kriminalisere deltakelse i en organisert kriminell gruppe (art.5), hvitvasking av penger (art.6), korrupsjon (art.8) og motarbeiding av rettsvesenet (art.23) i den nasjonale lovgivningen, jf. art.31.

13.desember 2000 ble konvensjonen og protokollene ratifisert av Norge. Myndighetene uttalte at dette ville ”medvirke til en mer effektiv norsk nedkjemping av internasjonal organisert kriminalitet”.¹⁷ De fryktet at Norge skulle fremstå som et attraktivt sted for kriminelle organisasjoner dersom Norge ikke sluttet seg til konvensjonen. Det internasjonale regelverket vil derfor ha stor verdi for Norge.

I art.2 står definisjonene. I bokstav a) er begrepet ”organisert kriminell gruppe” definert som en ”strukturert gruppe på tre eller flere personer, som eksisterer i en viss tid, og som opptrer sammen med det mål å begå en eller flere alvorlige forbrytelser eller ett eller flere lovbrudd fastsatt i samsvar med denne konvensjonen, for direkte eller indirekte å oppnå en økonomisk eller materiell fordel”. En ”strukturert gruppe” er en gruppe som ikke er tilfeldig opprettet for umiddelbart å begå et lovbrudd. Det stilles ingen krav om formelt definerte roller for medlemmene, kontinuitet i medlemskapet eller en utviklet struktur, jf. bokstav c). Det kreves likevel noe fast; gruppen må ha eksistert en viss tid. Det er også et vilkår at gruppen må bestå av minst 3 personer. Dette vilkåret finnes i straffeloven § 60a

¹⁷ St.prp.nr.58 (2002-2003) s.14, 16.

annet ledd. I følge sistnevntes forarbeider faller godt planlagte enkeltoperasjoner utenfor, slik at det også her kreves noe av fastere karakter.

”Alvorlige kriminelle handlinger” blir definert i bokstav b) som straffbare handlinger som har en øvre strafferamme i nasjonal lovgivning på minst 4 års fengsel. Dette er forskjellig fra norsk rett hvor det kreves en øvre strafferamme på minst 3 år. Her er norsk lov videre enn FN-konvensjonen. Flere handlinger omfattes av bestemmelsen.

2.2.2 Norges samarbeid med EU

I EU har det blitt behov for å sette inn mottiltak mot den økende grenseoverskridende organiserte kriminaliteten. Det har derfor blitt tatt flere initiativer for å bedre samarbeidet mellom medlemslandene og bekjempe slik kriminalitet.

2.2.2.1 EUs Fellesaksjon mot organisert kriminalitet

21. desember 1998 vedtok Det Europeiske Råd en fellesaksjon mot organisert kriminalitet. Da erklærte Rådet at det skal være et høyt prioritert mål for EU å bekjempe slik kriminalitet. Det var nødvendig å styrke samarbeidet mellom EUs medlemsstater, fordi den organiserte kriminaliteten hadde blitt grovere og utviklet seg på en svært negativ måte. Videre presiseres viktigheten av å ha en felles holdning til deltagelse i kriminelle organisasjoner, for å avverge forskjellige trusler mot samfunnet.¹⁸

Fellesaksjonen definerer begrepet ”kriminell organisasjon” i art. 1. Det forstås som en ”strukturert sammenslutning av en viss varighet, bestående av mer enn to personer, som handler i forening med henblikk på å begå en straffbar handling, som kan medføre frihetsstraff eller sikkerhetsforanstaltning av varighet på minst 4 år eller en strengere straff, uansett om de nevnte straffbare handlinger er et mål i seg selv eller et middel til å oppnå økonomisk vinning, og i gitt fall til å utøve uberettiget innflytelse på offentlige

¹⁸ Jf. Fellesaksjonens fortale.

myndigheters virke...”. Det er mange forskjellige organisasjoner og grupper som omfattes av bestemmelsen, jf. bestemmelsens ordlyd. Definisjonen oppstiller noen vilkår. Sammenslutningen må være strukturert og av en viss varighet. Det er litt usikkert hva som ligger i kriteriet ”strukturert”, men det antas at det må stilles visse krav til en hierarkisk struktur. Videre er det et vilkår at sammenslutningen må bestå av minst to personer som handler i forening. Dette er forskjellig fra straffeloven § 60a som krever minst tre personer. Fellesaksjonen er videre enn den norske bestemmelsen og omfatter små kriminelle nettverk med en løser karakter. Endelig er det et vilkår at den straffbare handlingen må medføre fengsel i minst 4 år, noe som også er forskjellig fra § 60a hvor det kreves minst 3 år. Den norske bestemmelsen videre og omfatter flere straffbare handlinger.

Definisjonen i Fellesaksjonen art.1 ble tatt i betraktning da straffeloven § 60a ble utformet, fordi man ønsket å harmonisere lovgivningen med de andre nordiske landene.¹⁹

Departementet uttalte at ”det vil kunne gi uheldige signaler dersom norsk lovgivning i større grad enn lovgivningen i EU-landene tillater organisert kriminalitet.” Myndighetene ønsket å unngå at Norge skulle bli attraktivt for kriminelle organisasjoner, og de ønsket et godt samarbeid med EU. I forhold til Norges troverdighet i kampen mot menneskesmugling, terror og andre organiserte kriminelle nettverk var det også viktig med et likt straffenivå og en harmonisert lovgivning.

2.2.2.2 Europol-konvensjonen

Europol-konvensjonen ble vedtatt 18.juli 1995. Konvensjonen trådte i kraft 1.oktober 1998, og fra 1.juni 1999 har Europol vært i drift. Europol er et internasjonalt politisamarbeid og opprettelsen kom på grunn av de store utfordringene EU-medlemslandene står ovenfor vedrørende grenseoverskridende organisert kriminalitet.

Mandatet til Europol er fastlagt i art.2. Det er å styrke og effektivisere den samlede bekjempelse av alvorlig, organisert kriminalitet, for eksempel terrorisme og

¹⁹ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.18.

menneskehandel. I første ledd oppstilles to vilkår for at Europol skal kunne benytte sitt mandat. Det er en forutsetning at en kriminell struktur eller organisasjon er involvert i den aktuelle kriminaliteten. Dessuten er det et kriterium at to eller flere av medlemslandene er berørt.

I utgangspunktet er det bare EU-landene som kan være medlem i Europol. I konvensjonens art.42 er det likevel åpnet opp for at andre land kan inngå samarbeidsavtaler med dem. 28.juni 2001 undertegnet Norge en slik samarbeidsavtale.²⁰ At Norge ikke er et fullverdig medlem i Europol setter noen begrensninger. For eksempel har Norge ingen innflytelse på utviklingen av organet. Det er likevel en viktig avtale som kan sikre et godt samarbeid gjennom utveksling av strategisk og operasjonell informasjon, jf. avtalens fortale og art.2. Ved avtaleinngåelsen ble det vektlagt at det operative politiet i Norge kunne ha nytte av samarbeidet. Det var også ønskelig å bevare det gode nordiske samarbeidet. Dette ville lettest la seg gjennomføre ved et norsk medlemskap i Europol.²¹

2.2.2.3 Eurojust

Det Europeiske Råd opprettet et samarbeidsorgan for de nasjonale påtalemyndighetene i EUs medlemsland for å styrke kampen mot alvorlig internasjonal kriminalitet den 28. februar 2002.²² Mandatet til Eurojust er å effektivisere og koordinere etterforskningen og rettsforfølgningen ved for eksempel å yte bistand i straffe- og utleveringssaker.²³

I Eurojust er det kun EU-landene som kan være medlem, men det åpnes for samarbeidsavtaler med utenforstående land. Norge var første land utenfor EU som inngikk

²⁰ Avtale mellom Kongeriket Norge og Den Europeiske Politienhet av 28.juni 2001.

²¹ Jf. St.prp.nr.98 (2000-2001) s.5.

²² Jf. Rådsbeslutning av 28.feb.2002 om opprettelse av Eurojust for å styrke kampen mot alvorlig kriminalitet (2002/187/JIS).

²³ Jf. rådsbeslutningen punkt 1 og 2.

en slik avtale.²⁴ Samarbeidet omfatter hele kompetanseområdet til Eurojust. Formålet med avtalen er å styrke samarbeidet mellom Norge og Eurojust i kampen mot den organiserte kriminaliteten, jf. art.2. Riksadvokaten uttaler at det er viktig å opparbeide et godt forhold til enheten, for at samarbeidet skal fungere best mulig.²⁵ Gjennom samarbeidsavtalen vil påtalemyndighetene i Norge få tilgang på informasjon som kan gjøre det lettere å bekjempe kriminalitet med grenseoverskridende forgreininger.

Eurojust og Europol har et felles mål om å bekjempe organisert kriminalitet. Disse organene skal samarbeide. Et godt samarbeid vil ha stor betydning for å nå dette målet.

2.2.3 Forholdet til Norges internasjonale forpliktelser

Norge forpliktet seg til å kriminalisere deltakelse i organisert kriminalitet, korrupsjon, hvitvasking m.m. som en følge av ratifikasjonen av FN-konvensjonen mot grenseoverskridende kriminalitet. Når det gjaldt kriminalisering av deltakelse i en organisert kriminell gruppe (art.5), måtte det foretas en lovendring i norsk straffelovgivning. Dette ble fulgt opp i ot.prp.nr.62 (2002-2003). Departementet valgte å innføre to nye bestemmelser i straffeloven - § 60a og § 162c). Disse antas å oppfylle og være i samsvar med Norges forpliktelser etter FN-konvensjonen mot grenseoverskridende organisert kriminalitet.

Gjennom grunnloven²⁶ § 110c er det grunnlovsfestet at menneskerettighetene skal respekteres. Den Europeiske Menneskerettighetskonvensjonen²⁷ er gjort til norsk lov ved menneskerettsloven²⁸ § 2. Ved motstrid er det klart at konvensjonen går foran norsk lov, jf. § 3. Er straffeloven § 60a i overensstemmelse med EMK art.7 som lovfester

²⁴ Jf. Avtale mellom kongeriket Norge og Eurojust av 2005.

²⁵ Jf. RA-2006-1, Ra-2006-2.

²⁶ Kongeriget Norges Grundlov av 17.mai 1814.

²⁷ Vedtatt den 4.nov. 1950 (EMK.)

²⁸ Lov om styrking av menneskerettighetens stilling i norsk rett av 21.mai 1999 nr.30.

legalitetsprinsippet i strafferetten i internasjonal sammenheng.²⁹ Det avgjørende etter EMK art.7(1) vil være om borgerne kan vite hvilke handlinger og unnlatelser som er straffbare ut fra ordlyden i straffebudet og rettspraksis.³⁰ I saken SW v. UK fra 1995 har Menneskerettighetsdomstolen presisert at art.7 godtar en gradvis avklaring i straffansvaret så lenge utviklingen er i samsvar med kjernen i lovbruddet og med rimelighet kan forutses. Foreløpig har ikke dette vært noe tema i tilknytning til straffeloven § 60a. Det er lite sannsynlig at dette vil utgjøre et problem, fordi det er strenge vilkår som skal være oppfylt for at bestemmelsen skal komme til anvendelse. Straffeloven § 60a er en tilleggsbestemmelse. Det er en forutsetning at et grunndelikt er overtrådt for at den skal komme til anvendelse. Det stilles ikke like strenge krav til utformingen av en slik bestemmelse. Straffeloven § 60a antas dermed å være i overensstemmelse med EMK art.7.

²⁹ Det strafferettslige legalitetsprinsipp: Ingen kan straffes uten hjemmel i lov, se grunnloven § 96. Kravet i EMK art.7 er mindre strengt enn lovkravet i grunnloven § 96, fordi det etter EMK kan straffes på grunnlag av rettspraksis hvis den er tilstrekkelig klar. Dette er ikke akseptert i norsk strafferett hvor rettspraksis kun er et tolkningsmoment sammen med de andre rettskildene.

³⁰ Jf. prinsipputtalelsen i Kokkinakis v. Hellas (1993), Møse (2002) s.395 flg.

3 RETTSTILSTANDEN I ANDRE LAND

I de fleste rettssystemer kan det idømmes strengere straffer når forbrytelsen begås i tilknytning til organisert kriminalitet. Det kan være hjemlet i lovgivning eller rettspraksis, og ulike løsninger er valgt i de forskjellige landene. For å belyse hvordan andre land prøver å bekjempe den organiserte kriminaliteten redegjøres det kort for rettstilstanden i tre andre land. Sverige og Danmark er valgt ut fra det gode nordiske lovsamarbeidet og nært slektskap mellom landenes rettssystemer. Videre er det interessant å se på USA som er et foregangsland når det gjelder bekjempelse av organisert kriminalitet.

3.1 USA

USA har lang erfaring med organisert kriminalitet. De har utviklet et langtidsprogram hvor målet er å eliminere de kriminelle virksomhetene. Programmet er stadig under utvikling, fordi slik kriminalitet er en stor trussel mot Amerika.³¹

I USA brukes andre definisjoner, men mange av elementene finnes i norsk rett. FBI definerer ”organized crime” som en hvilken som helst gruppe med en viss formalisert struktur og hvis primære formål er å få penger gjennom ulovlig aktiviteter. Slike grupper vedlikeholder sine posisjoner gjennom bruk av vold eller trusler om vold, korrupperer offentlige tjenestemenn, driver med svindel eller utpressing, og har vanligvis en betydelig virkning på befolkningen. Begrepet ”criminal enterprise” er definert av FBI som en gruppe av individer med en identifiserbar hierarkisk ordning, eller tilsvarende struktur, og som driver med betydelig kriminell aktivitet. Sistnevnte uttrykk er noe forskjellig definert av FBI og loven, jf. The Continuing Criminal Enterprise Statute³² hvor det kreves seks deltakere, at gruppen har en leder og at den genererer vesentlig inntekt eller ressurser. I

³¹ FBI: <http://www.fbi.gov/hq/cid/orgcrime/aboutocs.htm>

³² United States Code Title 21 Section 848c (2).

RICO Act brukes en helt annen definisjon av ordet ”enterprise”, jf. § 1961 (4).³³ Mange bruker disse uttrykkene synonymt fordi de kan oppfattes som like, men det bør utvises forsiktighet. For å kunne domfelle individer eller grupper av individer under de forskjellige føderale kriminalvedtektene, må elementene i en kriminell virksomhet bevises etter definisjonene i vedtektene. Dermed har det betydning hvordan ordlyden tolkes.³⁴ Å drive med kriminell aktivitet i en strukturert gruppe, kalles ”racketeering”.

Et viktig verktøy USA har i kampen mot organisert kriminalitet er RICO Act som ble vedtatt i The Organized Crime Control Act of 15 oct.1970 section 901(a). RICO Act gir adgang til å forlenge straffen for forbrytelser begått av deltakere i en organisert kriminell gruppe. Selve lovovertrедelsen er beskrevet i § 1962, men er basert på ”racketeering activity” som er listet opp i § 1961 (1). Det kreves at vedkommende har begått minst 2 av 35 ”racketeering activities” for å bli funnet skyldig. Disse er nærmere beskrevet i egne straffebud i U.S. Code title 18 part I. En ”racketeering activity” må være begått etter datoen for ikrafttredelsen av dette kapitlet, og resten av dem må være begått innen en tiårsperiode fra den første av disse ble begått, jf. § 1961 (5). Den som blir funnet skyldig kan få opp til 20 år i fengsel, men det kan idømmes livsvarig fengsel dersom overtrедelsen er basert på en ”racketeering activity” hvor maksimumsstraffen inkluderer dette, jf. § 1963(a). Videre tapes alle gevinster eller interesser som er oppnådd gjennom en slik aktivitet. I USA finnes ingen bestemmelse tilsvarende straffelovens § 60a. RICO Act er av mer prosessuell karakter og er bygd opp på en annen måte. For eksempel angir § 1964 sivile botemidler, § 1965 angir hvor saken skal føres og § 1967 angir om saken skal gå for åpne eller lukkede dører.

Rico Act muliggjør det å knekke hele den kriminelle virksomheten. FBI har oppdagat at selv om nøkkelpersoner i en kriminell virksomhet isoleres, gjør dybden og den økonomiske

³³ The United States Code Title 18 Part I, Chapter 96 the Racketeer Influenced and Corrupt Organizations statute §§1961-1969.

³⁴ FBI: <http://www.fbi.gov/hq/cid/orgcrime/glossary.htm>

styrken i organisasjonen at det ofte lar seg gjøre å fortsette virksomheten.³⁵ Det er derfor viktig å knekke hele organisasjonen, i stedet for å ta ut enkeltpersoner. Det har særlig vært vellykket å anvende RICO Act mot deltakere i kriminelle virksomheter som driver med utpressing, trusler, hevn og gjengjeldelse mot vitner.³⁶ Slike virkemidler brukes ofte av kriminelle organisasjoner. Det er en trussel mot samfunnet og borgerne som det er viktig å slå hardt ned på.

Dersom to eller flere personer inngår en avtale om å begå en eller flere forbrytelser, kan hver og en av dem dømmes for ”conspiracy”, jf. § 371.³⁷ Strafferammen er 5 år. Det kreves kun en avtale for å dømmes. Videre kreves at en av partene har gjort et konkret tiltak for å forberede den/de forbrytelser avtalen omhandler. Det kreves ikke at tiltaket må være ulovlig for at vilkåret skal være oppfylt. Uansett om de forbryterske planene er iverksatt eller ikke, foreligger det straffbar ”conspiracy”. I følge dommen ”Pinkerton vs. United States” (1946) er samtlige deltagere i en slik ”conspiracy” ansvarlige for de forbrytelser som hver og en av dem begår innenfor avtalen. For at en deltaker ikke skal bli ansvarlig for en forbrytelse som noen av de andre begår, kreves det at forbrytelsen ikke omfattes av avtalen dem imellom eller at den ikke er en nødvendig eller naturlig konsekvens av den lovstridige avtalen. Selv om praksisen er vidtrekkende har den ikke blitt ansett som tilstrekkelig i kampen mot organisert kriminalitet. Problemet har vært å ta de som nyter godene av den organiserte kriminaliteten. Derfor ble RICO Act innført. Denne loven anvendes mest i kampen mot den organiserte kriminaliteten.³⁸

³⁵ FBI (2003): <http://www.fbi.gov/libref/factsfigure/orgcrime.htm>

³⁶ Wikipedia: http://en.wikipedia.org/wiki/Racketeer_Influenced_and_Corrupt_Organizations_Act

³⁷ The United States Code Title 18, Part I, Chapter 19 – Conspiracy.

³⁸ SOU 2000:88 s.161-162.

3.2 Svensk rett

Tidligere var oppfatningen at det ikke fantes organisert kriminalitet i Sverige. I en politirapport fra Stockholm (1996) brukes termen ”maffialiknande organisationer”.³⁹ Slike organisasjoner defineres som ”organisationer som påverkar beslut og ställningstaganden i offentliga organ genom brottslig gärning”. Politiet konkluderer med at ingenting tyder på at slike organisasjoner er etablert i Stockholm. I de senere årene har dette endret seg noe, men oppfatningen er at den eksisterende strafferetten er tilstrekkelig for å bekjempe organisert kriminalitet. For eksempel kan reglene om ”osjälvständiga brottsformer” i Brottsbalken (1996:700) 23.kap anvendes for å bekjempe organisert kriminalitet. Det gjøres ved at flere forbrytelser blir kriminalisert på forberedelses- eller forsøksstadiet.⁴⁰

I Brottsbalken er de fleste straffebudene delt opp i simple og grove forbrytelser. Det forhold at forbrytelsen ”begåtts med viss systematikk eller förslagenhet eller liknande” kan medføre at forbrytelsen blir å regne som grov og at en strengere strafferamme utløses.⁴¹ Eksempelvis kan det være spørsmål om forbrytelsen er begått som ledd i organisert kriminalitet i store smuglingssaker. Hvis en slik omstendighet vektlegges ved avgjørelsen av om forbrytelsen er simpel eller grov, kan momentet ikke brukes til å øke straffen ytterligere ved straffutmålingen, jf. NJA 2004 s.354. Da dømmes det for grov smugling og samtidig hensyntas det at forbrytelsen er organisert. Fordi det organiserte elementet allerede er brukt opp, vil sjelden straffeskjerpingsregelen i Brottsbalken 29kap. 2§ 6p anvendes. Strafferammene er likevel vide nok til at straffen blir tilstrekkelig skjerpet for disse forbrytelsene.⁴²

Dersom forbrytelsen ikke er å betrakte som grov eller straffebudet ikke sonderer mellom simple og grove forbrytelser, kan det likevel vektlegges at handlingen er utøvet som ledd i organisert kriminalitet. Da hensyntas dette momentet på lik linje med andre

³⁹ Gjengitt i NOU 1997:15 s.23-24.

⁴⁰ Sjöstrand (2007).

⁴¹ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.37

⁴² Karnov Plus (2007), Berg (1994) s.208-209, Sjöstrand (2007).

straffeskjerpene momenter. Sverige har en generell straffutmålingsregel i Brottsbalken 29.kap 2§ som angir hvilke momenter som kan føre til straffeskjerpelse. Organisert kriminalitet som straffeskjerpingsmoment ble føyd til Brottsbalken i 2002 i punkt 6. Det er straffeskjerpene at

”...brottet utgjort ett led i en brottslig verksamhet som varit särskilt noggrant planlagd eller bedrivits i stor omfattning och i vilken den tilltalade spelat en betydande roll..”

Bestemmelsen har visse likhetstrekk med straffeloven § 60a i utformingen. Mange av de samme momentene skal vektlegges under lovanvendelsen og straffutmålingen. Eksempelvis faller en godt, planlagt enkelthandling utenfor bestemmelsens anvendelsesområde, det skal være flere deltakere i en organisert gruppe, og tiltaltes rolle skal vektlegges.⁴³ En forskjell på bestemmelsene er at Brottsbalken ikke definerer hva en organisert kriminell gruppe er. Videre brukes den lite i praksis. Bestemmelsen er kort nevnt i NJA 1997 s.622 (forsøk på spritsmugling). Straffeskjerpingsmomentet ble ikke vektlagt av Högsta Domstolen, fordi aktor ikke beviste at ”brottet utgjorde led i en brottslig verksamhet”. Det foreligger ingen uttalelser om bestemmelsen ellers i dommen.

3.3 Dansk rett

Danmark har flere straffeskjerpingsregler, men ingen tilsvarer straffeloven § 60a. Begrepet ”organisert kriminalitet” er ikke definert i loven, fordi det ikke finnes noen konkret bestemmelse om det. Begrepet benyttes også sjeldent i rettspraksis. I kampen mot den organiserte kriminaliteten brukes de eksisterende straffeskjerpelsesreglene. Det antas å være tilstrekkelig.

⁴³ Berg (1994) s.208-209, SOU 2000:88 s.272.

Straffutmålingsbestemmelsene står i straffeloven kap.10.⁴⁴ Straffeloven § 81 er generell og lovfester en rekke straffeskjerpene momenter. Disse skjerper straffen innenfor den ordinære strafferammen. Etter nr.2 og 3 er det en skjerpene omstendighet at

”...at gerningen er utført af flere i forening” og ”... at gerningen er særligt planlagt eller led i omfattende kriminalitet.”

Begge momentene kan anvendes på forbrytelser begått av kriminelle organisasjoner. I U.1998.277H ble tre personer dømt for drapsforsøk under en pågående ”mc-krig”. I straffutmålingen la retten vekt på at drapsforsøket var utført av flere i forening, jf. nr.2. Dersom kriminaliteten er systematisk eller profesjonell og er utøvet av flere samvirkende personer, eksempelvis narkotikakriminalitet og menneskesmugling, vil nr.3 bli vektlagt. Nr.3 kan også anvendes hvor kun én person begår forbrytelsen. Tiltaltes rolle har liten betydning.⁴⁵

Straffeloven § 88 regulerer straffutmålingen ved konkurrens. Da utmåles det en fellesstraff for alle forholdene. Uansett om det foreligger real- eller idealkonkurrens, om den er likeartet eller ulikeartet, kan straffen under særdeles skjerpene omstendigheter forhøyes med det halve, jf. § 88 1.stk, 2.punktum.⁴⁶ Bestemmelsen kan anvendes ved alle typer lovbrudd, men brukes ofte i forbindelse med narkotikaforbrytelser og annen organisert kriminalitet. ”Særdeles skjerpene omstendigheder” kan være at forbrytelsen er utført av flere i forening, godt planlagt, utført på en systematisk eller profesjonell måte, tiltaltes sentrale rolle, og forbrytelsene er begått over lang tid. Eksempelvis U.1996.724 hvor T ble domfelt for å ha smuglet over 5 kg hasj, forsøk på innførsel av ca 250 kg hasj og for i to tilfeller ha deltatt i å transportere et større pengebeløp fra England til Danmark. Hensikten var å selge hasjen videre, og overtredelsene var utført i forening med andre. Retten uttaler følgende i tilknytning til § 88: ”Ved strafudmålingen er det i skjerpene

⁴⁴ Bekendtgørelse af straffeloven; LBK nr.1000 af 05/10/2006 (strl.).

⁴⁵ Greve (2005) § 81.

⁴⁶ Greve (2005) § 88.

retning tillagt betydning, at T har haft en afgørende og dominerende rolle, herunder som igangsætter af transporterne. Det er endvidere tillagt betydning, at der har været tale om et stort antal transporter udført kontinuerligt gennem et år”. T ble idømt fengsel i 6 år og 6 måneder under anvendelsen av straffelovens § 88, stk.1, 2.pkt.

I straffeloven 28.kap står reglene om formuesforbrytelser. Straffeloven § 286 skjerper straffen når særlig grove framgangsmåter er benyttet ved utførelsen av formuesforbrytelsen (§285) eller hvis forbrytelsen er utført av flere i forening. Straffen kan skjerpes med 6 års fengsel. Bestemmelsen brukes både når den fastsatte straffen ligger innenfor strafferammen i § 285, men gjerningen må bedømmes etter § 286 fordi den er å anse som grov, og når det er behov for å utmåle en straff ut over den ordinære strafferamme i § 285.⁴⁷ I praksis har § 286 blitt anvendt ved profesjonelle pengeskapstyverier og ”sjokkbrekk”. Momenter som ofte vektlegges er om objektet er særlig verdifullt og om forbrytelsen er av systematisk og profesjonell karakter. Dersom det tilegnede beløpet er av en viss størrelse, anvendes straffeloven § 286 stk.2.⁴⁸ Straffen kan skjerpes inntil 8 års fengsel.

⁴⁷ Greve (2005) § 286.

⁴⁸ Jf. U.1992.449H forsøk på forsikringsbedrageri på 500 000 kr.

4 RETTSTILSTANDEN FØR STRAFFELOVEN § 60a BLE INNFØRT

4.1 Lovgivningen

Tidligere fantes ingen generell straffeskjerpingsregel vedrørende organisert kriminalitet i straffeloven. Det fantes likevel noen spesielle bestemmelser i straffeloven og spesiallovgivingen.

Straffeloven § 132a har en strafferamme på inntil 5 års fengsel, men den kan heves til 10 år ved skjerpende omstendigheter. I vurderingen av om det foreligger en skjerpende omstendighet, er det et moment at overtredelsen er begått ”av flere i fellesskap eller har et systematisk eller organisert preg”, jf. fjerde ledd. Momentet fremheves i lovteksten, fordi det er særlig utbredt i organiserte miljøer å bruke vold og trusler for å påvirke rettspleien eller som represalier mot de som har deltatt i en sak.⁴⁹ Slik trussel- og voldsbruk er det nødvendig å slå hardt ned på i et demokratisk rettssamfunn. Når straffen skjerpes så mye gis det et signal til borgerne om at denne oppførselen ikke aksepteres.

Straffeloven § 232 er en fellesregel som forhøyer straffestrufferammene i straffeloven §§ 228-231. Bestemmelsen kan blant annet anvendes når det foreligger ”særdeles skjerpende omstendigheter” ved den straffbare handlingen. Det beror på en helhetsvurdering om dette alternativet kan anvendes. I tredje punktum listes det opp en rekke momenter som særlig skal vektlegges i vurderingen, men oppregningen er ikke uttømmende.⁵⁰ Et moment loven nevner, er at forbrytelsen er begått ”av flere i fellesskap”. Det siktes til gruppevold, vold i MC-miljøer, og andre former for organisert voldsutøvelse som foregår i oppgjør mellom

⁴⁹ Ot.prp.nr.40 (1999-2000) s.89

⁵⁰ Jf. Ot.prp.nr.79 (1988-1989) s.46.

ungdomsgjenger.⁵¹ Straffeloven § 232 rammer både organisert og uorganisert kriminalitet på et begrenset felt innen strafferetten. Videre omfatter begrepet ”flere i fellesskap” mer enn ”organisert kriminell gruppe”.

Det organiserte elementet har heller ikke vært særskilt fremhevet i særlovgivningen. Dog finnes det et unntak i Lov om utlendingers adgang til riket og deres opphold her (utlendingsloven) av 24.juni 1988 nr.64 § 47 fjerde ledd bokstav a). Bestemmelsen kriminaliserer organisert menneskesmugling. Strafferammen er bøter eller fengsel inntil 6 år dersom virksomheten er organisert, men den halveres dersom det organiserte elementet ikke er tilstede.

Bakgrunnen for endringer i strafferammene ellers, har ofte vært framveksten av organisert kriminalitet. Strafferammen har blitt skjerpet uten at det organiserte elementet fremkommer av lovteksten. Dette er løsningen i Lov om skytevåpen og ammunisjon m.v. (våpenloven) av 9.juni 1961 nr.1 § 33. Strafferammen for grove overtredelser ble hevet fra ”bøter eller fengsel i 3 måneder” til ”bøter eller fengsel i 4 år”. Endringen kom på bakgrunn av ønsket om å ramme ”den profesjonelle og organiserte ulovlige innførsel og omsetning av skytevåpen”.⁵² Tilsvarende eksempler er Lov om alkohol (alkoholloven) av 2.juni 1989 nr.27 § 10-1 og Lov om toll (tolloven) av 10.juni 1966 nr.5 § 66 hvor strafferammene ble hevet fra 2 til 6 års fengsel. Den øvre delen av strafferammen er aktuell å bruke når saken gjelder et ”meget betydelig kvantum alkoholholdig drikke”, jf. alkoholloven § 10-1 tredje ledd. Økningen ble begrunnet i utviklingen av organisert kriminalitet på området, den var vanskelig å avdekke og mange fortsatte virksomheten etter endt soning.⁵³ Justiskomiteen uttalte at ”det har vært en rekke store saker om smugling av sprit og produksjon av hjemmebrent. Det dreier seg om velorganisert kriminalitet med betydelig profitt.”⁵⁴ I

⁵¹ Jf. Ot.prp.nr.79 (1988-1989) s.47.

⁵² Jf. Ot.prp.nr.74 (1996-1997) s.28.

⁵³ Ot.prp.nr.56 (1989-1990) s.40

⁵⁴ Innst.O.nr.25 (1990-1991) s.7

tollovens forarbeider ble det henvist til argumentasjonen som ble brukt for å heve strafferammen i alkoholloven. §10-1, for å begrunne økningen i tolloven.⁵⁵

4.2 Rettspraksis

Før straffeloven § 60a ble innført fantes det et generelt straffutmålingsmoment om organisert kriminalitet i rettspraksis. Domstolene kunne vektlegge at forbrytelsen var begått som ledd i organisert kriminalitet i straffutmålingen. Straffen kunne skjerpes innenfor den ordinære strafferammen i det aktuelle straffebudet. I Rt.1992 s.1718 ble en mann dømt til ubetinget fengsel i 1 år og 6 mnd for å ha gjort seg skyldig i en lang rekke forbrytelser som bar preg av organisert kriminalitet, blant annet tyverier av verdier for over 1000 000 kroner. Momentet ble også vektlagt i tre alvorlige narkotikasaker i Rt.1999 s.5, Rt.1999 s.1556 og i Rt.2002 s.160. I sistnevnte sak fikk B 16 års ubetinget fengsel for innførsel av ca 98 kg amfetamin. Førstvoterende uttaler følgende: ”Jeg legger da avgjørende vekt på at han har deltatt i internasjonalt organisert kriminalitet med en sentral rolle ved innførselen til Norge...”.

I flere saker hvor Høyesterett har vektlagt dette momentet, fremheves det uttrykkelig at det må idømmes strengere straffer ved organisert kriminalitet. For eksempel uttalte Høyesterett i Rt.1995 s.516 at ”De domfelte har deltatt i alvorlig, organisert narkotikakriminalitet. Motivet for alle har vært økonomisk vinning. ... Det er uten videre klart at det i denne sak må idømmes strenge straffer”. Her ble fire menn idømt straffer fra 5 til 6 års fengsel for på forskjellige måter å ha medvirket til innførsel av 1,421 kg kokain fra Colombia. I Rt.1998 s.1673 hadde tiltalte deltatt i en organisert biltyverivirksomhet. Bilene ble stjålet og deretter solgt i Estland. A ble dømt til fengsel i 5 år og 6 mnd. Høyesterett sier at de ”betrakter denne virksomhet som et meget alvorlig forhold. Det er tale om organisert og profesjonelt utført kriminalitet med sikte på å tjene store penger. [Det er]⁵⁶ nødvendig å bekjempe denne form for organisert kriminalitet med en streng straffutmålingspraksis”.

⁵⁵ Ot.prp.nr.38 (2002-2003) s.3.

⁵⁶ Min omskrivning av sitatet.

Det er vanskelig å si hvor stor betydning dette straffeskjerpene momentet har hatt tidligere. Momentet er nevnt i noen dommer, mens i andre saker er det utelatt. Det står ikke noe konkret i dommene hvor mye momentet har blitt vektlagt. Videre er det nesten ingen forskjeller å se på straffene de ulike deltakerne har fått, se eksempelvis Rt.1995 s.516. Ved innføringen av straffeloven § 60a blir det stilt visse krav til påtalemyndighetene og domstolene. Nå må det i større grad enn tidligere vurderes om straffen skal skjerpes ved organisert kriminalitet, jf. kap.7.

5 FORMÅL OG HENSYN BAK STRAFFELOVEN § 60a

Hovedhensynet bak straffeloven § 60a er de allmennpreventive hensyn. Organisert kriminalitet begås med en klar tanke. Det er kalkulerte og veloverveide handlinger foretatt over en viss tid. Vurderingstemaet for de organiserte kriminelle gruppene er profitt kontra risiko. Målet er å få tilgang til størst mulige verdier på enkleste måte. Risikoen er at virksomheten blir avslørt og medlemmene straffes. Straff og inndragning gjør det mindre formålstjenelig å begå slike forbrytelser. Derfor er det viktig å ta ut bakmenn og andre sentrale aktører og skjerpe straffen etter § 60a. Borgerne ser hva som skjer med de som blir tatt. Det kan avskrekke andre fra å gjøre det samme og fra å bli rekruttert inn i slike forbryternetter. En straffeskjerpelse etter § 60a gir borgerne et signal om å holde seg vekk fra organisert kriminalitet.

Et av hovedformålene med bestemmelsen ”er å bidra til en mer effektiv bekjempelse av organisert kriminalitet, i tillegg til å oppfylle våre internasjonale forpliktelser etter FNs konvensjon mot grenseoverskridende organisert kriminalitet og konvensjonens protokoll om menneskehandel”.⁵⁷ Ut i fra dette begrunnes innføringen av bestemmelsen med hensynet til den økte straffverdigheten som gjør seg gjeldene ved organisert kriminalitet. Den har karakter av å være alvorlig. Videre er den en større trussel mot både samfunnets og den enkelte borgers trygghet og sikkerhet enn annen kriminalitet, fordi kriminaliteten blir forberedt og utført med en større innsikt og innsats enn ellers. Andre typiske trekk er at det dreier seg om gjentatte lovbrudd over en lengre periode, gjerningspersonen er en av mange som begår straffbare handlinger, straffverdigheten må ses i lys av at han som regel er klar over at han opptrer som del av et forbryternetter, og innad i gruppen kan det være en hard justis med vold og trusler. Når omstendighetene ellers er like, kan det være mer

⁵⁷ Jf. ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.5.

straffverdig at lovbruddet er begått som ledd i organisert kriminalitet enn om dette ikke er tilfellet.⁵⁸

Ønsket om å gjøre det mer vanskelig for organiserte kriminelle grupper å etablere seg eller få ytterligere fotfeste i Norge, begrunner også straffeloven §60a. Myndighetene ønsker å vise at organisert kriminalitet ikke aksepteres i Norge. Ved å følge opp det internasjonale samarbeidet og harmonisere lovverket slik at straffnivået blir forholdsvis likt, gjøres det et forsøk på å hindre at det blir attraktivt for organiserte nettverk å etablere seg her. Det er også et forsøk på å få til et godt samarbeid med de andre landene i Europa.⁵⁹ Dette er viktig med tanke på den organiserte kriminalitetens globale karakter og at den er enklere å bekjempe dersom landene står sammen.

Et annet uttalt hovedformål med straffeloven § 60a er ”å straffe bakmennene i organisert kriminalitet og andre sentrale aktører strengt”.⁶⁰ Det er spesielt ønskelig å få tatt hoved- og bakmenn for å skadeliggjøre organisasjonene i størst mulig grad. Deres roller er mer straffverdige, fordi det er bakmennene som styrer organisasjonen og har den ”øverste kommandoen”. Videre uttales det at for visse forbrytelseskategorier er det særlig behov for å skjerpe straffen vesentlig i forhold til gjeldende praksis for disse aktørene. For eksempel for organisert befatning med barnepornografi og organisert menneskehandel.

Organisert kriminalitet er ofte vanskelig å avsløre. Det brukes stadig mer avanserte metoder for å gjennomføre straffbare handlinger, særlig på grunn av den store teknologiske utviklingen. Organiserte kriminelle grupper har ofte stor kompetanse på dette feltet, fordi de ikke ønsker å bli avslørt. Den harde indre justisen som ofte råder i slike nettverk, bidrar til å holde kriminaliteten skjult og vanskelig å etterforske. I mange tilfeller opererer disse nettevverkene på tvers av landegrensene. Gruppene blir dermed svært ressurssterke og enda vanskeligere å avsløre. Politiet må da bruke mye ressurser for å avdekke den. Det kan føre

⁵⁸ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.38

⁵⁹ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.18.

⁶⁰ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.93.

til færre ressurser til bekjempelse av annen kriminalitet. Gjennom straffeloven § 60a har politiet fått et våpen i kampen mot den organiserte kriminaliteten som kan gjøre det lettere å avsløre slik virksomhet, for eksempel ved den utvidete tilgangen til ekstraordinære etterforskningsmetoder.

Individualprevensjon er et hensyn bak straffeloven § 60a som kun er aktuelt for personer som allerede er dømt. Det er derfor mindre tungtveiende. Like fullt kan det ha betydning for den enkelte. Ved å skjerpe straffen for medlemmer i organiserte forbrytervirksomheter, vil det forhåpentligvis avskrekke dem fra å ta opp igjen den kriminelle virksomheten etter endt soning.

6 VILKÅRENE I STRAFFELOVEN § 60a

6.1 Innledning

Straffeloven § 60a ble vedtatt og trådte i kraft 4.juli 2003. Bestemmelsen skal bare anvendes på straffbare handlinger begått fra og med denne datoen.⁶¹

Straffeloven § 60a inneholder noen konkrete vilkår, men ellers er lovteksten utformet på en skjønnsmessig måte. Retningen på bestemmelsen er forholdsvis klar, men grensetilfellene kan være uklare. Flere jurister har gitt uttrykk for at lovteksten er vag og/eller gir liten veiledning.⁶² Det kan være vanskelig å vite hva enkelte av vilkårene og begrepene innebærer, for eksempel legaldefinisjonen av begrepet ”organisert kriminell gruppe” og vilkåret ”ledd i virksomheten” til en organisert kriminell gruppe. Innholdet må derfor fastlegges gjennom en tolkning og avveining av rettskildefaktorene. I forarbeidene gis det uttrykk for at domstolene bør trekke opp den nærmere grensen for lovanvendelsen. Det kan være fordelaktig, fordi lovgiver kan ha vanskeligheter med å se fremtidige situasjoner hvor paragrafen bør anvendes idet utformingen av bestemmelsen finner sted. Videre risikeres det at bestemmelsen ikke blir anvendelig på alle situasjonene den var ment å ramme dersom lovteksten blir for detaljert. Det er lettere for domstolene å følge utviklingen i samfunnet når bestemmelsen er skjønnsmessig utformet.

⁶¹ Jf. grunnloven § 97, EMK art.7(1) og straffeloven § 3. Dette er lagt til grunn i ”Battery”-saken punkt 13 og ”Kjellerpiker” punkt 18.

⁶² Kampen, Førde (2007).

6.2 "Straffbar handling"

I straffeloven § 60a er det et absolutt vilkår at tiltalte har begått en "straffbar handling", jf. første ledd. Hva er en "straffbar handling" i denne sammenheng? En straffbar handling er en fellesbetegnelse på forbrytelser og forseelser, jf. straffeloven § 2. Gruppen må ha som hovedformål å begå en straffbar handling som kan medføre fengsel i minimum 3 år, jf. annet ledd.⁶³ Dermed er det kun de alvorlige forbrytelsene som omfattes av begrepet "straffbar handling" i § 60a. Det er i tråd med lovgivers intensjoner, jf. uttalelsene i forarbeidene⁶⁴ om at § 60a skal ramme organisert kriminalitet som er alvorlig. I lovforslaget som ble sendt på høring lød den opprinnelige nedre grensen ved minst 4 års fengsel. Departementet begrunnet dette med at bestemmelsen ville få et altfor vidt anvendelsesområde dersom grensen ble satt lavere. Stortinget endret dette, fordi det nettopp var slike handlinger de ønsket å ramme med bestemmelsen.⁶⁵ Det pekes på at de organiserte kriminelle gruppene ofte begår forbrytelser hvor strafferammen er 3 år, for eksempel tyveri (strl.§257). Stortinget ønsket å anvende § 60a på organiserte kriminelle grupper som har som hovedformål å begå en rekke serie vinningsforbrytelser med strafferamme på 3 år. Av denne grunn ble den nedre grensen fastsatt til minimum 3 års fengsel. I tilknytning til dette vilkåret i straffeloven § 162c) uttalte riksadvokaten⁶⁶ at han "antar at eventuell straffeskjerpelse etter strl. § 62 ikke skal komme i betraktning i denne sammenheng...". Gode grunner taler for at dette også må gjelde for § 60a. Det er strafferammen i grunndeliktet som må være 3 års fengsel eller mer, for at vilkåret i § 60a annet ledd skal være oppfylt.

Straffeloven § 60a er en tilleggsbestemmelse, derfor er det en forutsetning at et annet straffebud også er overtrådt. For at det skal foreligge en "straffbar handling" er det et absolutt krav at alle de fire straffbarhetsvilkårene (subjektive og objektive) er oppfylt for

⁶³ Se kap.6.3.1.

⁶⁴ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.30.

⁶⁵ Innst.O.nr.118 (2002-2003) kap.4.

⁶⁶ Jf. Høringsuttalelse (2003)

grunddeliktet. Straffeloven § 60a er generell. Den gjelder derfor både for straffeloven og spesiallovgivningen.⁶⁷

6.3 "Utøvet som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe"

Lovskravet i straffeloven § 60a første ledd er at forbrytelsen skal være "utøvet som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe". Det innebærer flere elementer som det redegjøres tematisk for i det følgende.

6.3.1 Gruppens virksomhet og hovedformål

Det er et vilkår at den straffbare handlingen er "utøvet som ledd i" gruppens virksomhet, jf. § 60a første ledd. Dette innebærer at "handlingen må ha en direkte tilknytning til organisasjonens virksomhet, se proposisjonen s.94", jf. Rt.2006 s.111 punkt 34.⁶⁸ Videre bemerkes at det vil kunne by på vanskeligheter å avgjøre om handlingen er utøvet som ledd i virksomheten til en organisert gruppe selv om de faktiske omstendigheter er på det rene. Det er gitt uttrykk for at de nærmere grensene for dette må trekkes opp i rettspraksis. "Trondheimssaken" omhandlet organisert menneskehandel. Spørsmålet var om to menn kunne straffes for grov menneskehandel med prostitusjonsformål som ledd i organisert kriminalitet. Anken til Høyesterett gjaldt lovanvendelsen og straffutmålingen. Høyesterett konkluderte med at rettsanvendelsen i lagmannsretten var riktig og at § 60a kunne anvendes. I punkt 37 uttaler førstevoterende følgende: "Domfellelsen omfatter virksomhet fra august 2003 til oktober 2004, og gjelder ikke en enkelt operasjon, men organisering av seks unge kvinners uavhengige og gjentatte opphold og arbeid i Trondheim. Flere personer var involvert i virksomheten....". Dette viser at den straffbare handlingen var "utøvet som ledd i" gruppens virksomhet.

⁶⁷ Jf. Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.93.

⁶⁸ ("Trondheimssaken") Det var første gang både straffeloven §§ 224 og 60a var oppe for Høyesterett. Det er derfor ingen andre saker å sammenligne med.

Videre er det slik at § 60a ikke kommer til anvendelse på handlinger som åpenbart ikke har noen direkte tilknytning til organisasjonens virksomhet. For eksempel har gruppen en ransvirksomhet. Dersom et medlem i gruppen blir tatt for promillekjøring på fritiden, vil denne lovovertrædelsen ikke omfattes av bestemmelsen. Det vil ikke være rimelig å straffe de resterende medlemmene i gruppen i et slikt tilfelle.

Gruppens virksomhet må være å begå straffbare handlinger, jf. ordlyden i § 60a første ledd: ”en straffbar handling er utøvet som ledd i virksomheten”. Det følger også av at den organiserte gruppen skal være ”kriminell”, jf. første og annet ledd. Organisasjoner med en legal virksomhet faller utenfor anvendelsesområdet til § 60a. I visse situasjoner kan det likevel oppstå tvil om hva som er gruppens virksomhet. Det finnes organiserte grupper som driver med både legale og kriminelle aktiviteter. I definisjonen av begrepet ”organisert kriminell gruppe” i annet ledd er det et vilkår at gruppen enten har som ”hovedformål å begå en handling som kan straffes med fengsel i minst 3 år”, eller at ”en vesentlig del av virksomheten består i begå slike handlinger”. Det fremheves i forarbeidene at det ”i utgangspunktet bør være uten betydning om gruppen har enkelte lovlige formål ved siden av formålet om å begå straffbare handlinger. De lovlige formålene gjør ikke det kriminelle formålet mindre straffverdig”.⁶⁹ Det kan likevel stille seg annerledes for grupper hvor hovedformålet ikke er å begå straffbare handlinger. Å straffe i disse situasjonene kan være i strid med EMK art.11 om foreningsfrihet. Det taler for at slike grupper bør falle utenfor anvendelsesområdet til § 60a når det å begå straffbare handlinger bare er et formål eller en virksomhet av underordnet betydning.

For å kartlegge gruppens virksomhet eller hovedformål, må det foretas en konkret helhetsvurdering av virksomheten hvor man særlig ser på dens hovedformålet. For organisasjoner som ikke har vedtektsfestet noe formål, kan det være vanskelig å bevise hvilket formål gruppen har. I følge forarbeidene må det da trekkes slutninger om formålet ut fra den virksomhet gruppen har drevet med tidligere. Det kan likevel bli problematisk å

⁶⁹ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.30.

trekke slike slutninger dersom gruppen blir tatt i det de utfører sin første straffbare handling. Da kan det eventuelt undersøkes om en "vesentlig del" av gruppens virksomhet består i å begå straffbare handlinger, jf. annet ledd. Begrepet "vesentlig del" tyder på at gruppens virksomhet ikke hovedsakelig må være av ulovlig karakter. Grupper som driver med både lovlig og ulovlig virksomhet i noenlunde samme omfang vil dermed omfattes av definisjonen. Det gis uttrykk for at den straffbare virksomheten også vil være "vesentlig" dersom omfanget av den er mindre enn omfanget av den lovlige aktiviteten.⁷⁰ Normalt vil kravet til "vesentlig del" være oppfylt dersom 1/3 av gruppens virksomhet er ulovlig. Disse virksomhetene bruker ofte den legale siden av organisasjonen til å hvitvaske penger som stammer fra forbrytelsene. Det er derfor viktig å straffe dem, selv om den kriminelle delen av organisasjonen er mindre enn den legale. Det vil være vanskelig å trekke opp en absolutt nedre grense for hvor mye av gruppens virksomhet som må være ulovlig for at kravet til "vesentlig del" er oppfylt. For å trekke opp grensen må de konkrete omstendighetene i saken undersøkes nærmere. Et sentralt moment i denne vurderingen vil være hvor alvorlig kriminalitet det dreier seg om.⁷¹

Hva er minimumskravet for en slik "virksomhet"? Ordlyden kan tolkes slik at det kreves en aktiv virksomhet av kriminell karakter, men i forarbeidene⁷² er det uttalt at formuleringen "ledd i" virksomheten til en organisert kriminell gruppe må forstås slik at det ikke er noe krav om at gjerningspersonen(e) må ha begått mer enn én straffbar handling. Den organiserte gruppen kan bli tatt av politiet i det de begår sin første straffbare handling. Det kan rammes av § 60a dersom de øvrige vilkår i loven er oppfylt. Det stilles ingen krav til hvor lenge en slik virksomhet har eksistert. Samtidig uttrykkes det i forarbeidene⁷³ at "godt planlagte enkeltoperasjoner som ikke skjer innenfor rammen av en organisert kriminell gruppe," faller utenfor bestemmelsens anvendelsesområde. Bestemmelsen kan ikke

⁷⁰ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.96-97.

⁷¹ Dette spørsmålet har foreløpig ikke blitt satt på spissen i praksis.

⁷² Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.93, og Innst.O.nr.118 (2002-2003) kap.4. Gjentatt i rettsbelæringen i Nokas-saken (protokollat i sin helhet).

⁷³ Jf. Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.52, 93-94.

anvendes dersom flere personer møtes tilfeldig på gaten, og som der og da bestemmer seg for å begå en straffbar handling. Det kommer som en naturlig følge av at den organiserte kriminelle gruppen må ha en viss fasthet og struktur.⁷⁴ Videre følger det av innsnevringen av bestemmelsens virkeområde som ble foretatt gjennom en endring i lovteksten etter høringen. I utgangspunktet skulle bestemmelsen ramme straffbare handlinger som var ”utøvet som ledd i organisert kriminalitet”, men forslaget fikk kritikk for å være vagt formulert og rekke for vidt. Enkelthendelser vil lett falle inn under forslaget i høringsnotatet, men ikke etter det vedtatte forslaget. Dermed er det en rekke saker hvor § 60a ikke kan anvendes, fordi de faller utenfor gjerningsbeskrivelsen i straffebudet. Hvordan skal disse tilfellene da skilles fra hverandre? Hvor går grensen mellom en godt planlagt enkeltoperasjon og virksomheten til en organisert kriminell gruppe?

I Nokas-saken var det en sentral problemstilling om ranet av Nokas-bygningen var utført som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe, eller om ranet kun var en godt planlagt enkeltoperasjon.⁷⁵ Flere av forsvarsadvokatene hevdet i prosedyrene at Nokas-ranet kun var en godt planlagt enkeltoperasjon, og at påtalemyndighetene ikke hadde ført nok beviser for at grove ran var gruppens virksomhet.⁷⁶ Lagretten svarte ja på spørsmålet om ranet var begått som ledd i virksomheten til en organisert gruppe for 12 av 13 tiltalte. Begrunnelsen for svaret er ukjent. Fagdommeren understreket i sin rettsbelæring, forut for lagrettens behandling av skyldspørsmålene, at § 60a ikke kunne anvendes overfor ”dem som tilfeldigvis møtes på gaten og som uten forutgående overveielser bestemmer seg for å begå en straffbar handling”. Derfor må det legges til grunn at lagretten har funnet at en slik enkeltoperasjon ikke forelå her.

I vurderingen av om det kun foreligger en godt planlagt enkeltoperasjon eller om forbrytelsen er begått som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe, må det foretas en bred helhetsvurdering. Her vil en rekke momenter kunne få betydning av

⁷⁴ Jf. Rt.2006 s.111 punkt 33, ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.96. Se kap.6.3.2.2.

⁷⁵ Dommen er ikke rettskraftig. Saken er anket inn for Høyesterett.

⁷⁶ Elden (2007).

varierende styrke. Disse må veies opp mot hverandre. For eksempel kan det tyde på at gruppen har planer om å begå flere forbrytelser av samme sort, dersom gruppen har skaffet masse utstyr og medlemmene har spesialisert seg på hvert sitt område. For å skille disse to situasjonene fra hverandre, antar jeg at det må kreves en forventning om at flere lignende forbrytelser skal begås for at det skal foreligge en virksomhet. Gruppen må ha planer om å fortsette virksomheten selv om de blir hindret fra det fordi gruppen ble avslørt under den første forbrytelsen. Mye taler for at dette må være et avgjørende og naturlig skjæringspunkt mellom en godt planlagt enkeltoperasjon og gruppens første forbrytelse.

6.3.2 Krav om organisert gruppe

6.3.2.1 Innledende betraktninger om begrepet "organisert kriminell gruppe"

Etter første ledd skal den straffbare handlingen være utøvet av en "organisert kriminell gruppe". Hva skal så til for å tilhøre en slik gruppe? Begrepet er definert i lovens annet ledd. Definisjonen inneholder noen konkrete vilkår som må være oppfylt for at det skal sies å foreligge en slik gruppe. Det er klart at begrepet "organisert kriminalitet" er videre og omfatter mer enn begrepet "organisert kriminell gruppe".⁷⁷

En tilsvarende definisjon av begrepet "organisert kriminell gruppe" finnes i straffeloven § 162c som kriminaliserer det å inngå forbund om å begå en straffbar handling som ledd i en organisert kriminell virksomhet. Departementet uttaler at definisjonen i § 60a er den samme som i § 162c.⁷⁸ Derfor legges det til grunn at bestemmelsene skal tolkes likt. Rettskilder som har betydning for forståelsen av definisjonen i § 162 c) vil derfor kunne ha betydning ved tolkningen av § 60a.

⁷⁷ Departementet valgte å endre lovforslaget etter høringsrunden, jf. ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.52.

Virkeområdet for bestemmelsen ble snevret inn og den nye ordlyden gjorde straffeskjerpingsregelen mindre vag.

⁷⁸ Jf. ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.52, 93.

Ved utformingen av definisjonen i straffeloven § 60a har departementet tatt definisjonene i FN-konvensjonen mot grenseoverskridende organisert kriminalitet og EUs Fellesaksjon i betraktning. Det finnes likevel enkelte forskjeller i den vedtatte definisjonen.⁷⁹ Disse avtalene kan ha betydning ved tolkingen av §60a.

6.3.2.2 "organisert gruppe"

I følge definisjonen av begrepet "organisert kriminell gruppe" i § 60a annet ledd må det foreligge en "organisert gruppe". Hva kreves for at gruppen kan sies å være organisert. Omfattes alle typer nettverk, eller kreves det noe mer? Hvor skal den nedre grensen gå?

Riksadvokaten uttaler følgende i forbindelse med ny straffelov § 162c: "Kravet om at gruppen skal være 'organisert', oppfattes slik at en tar sikte på å ramme de mer 'profesjonelle' kriminelle gruppene...".⁸⁰ Nettverk med en løsere og mer tilfeldig karakter omfattes ikke. Til støtte for dette uttales det i lovforarbeidene⁸¹ at "mafialiknende organisasjoner og andre profesjonelle forbryternetter med forgreininger i flere land vil klart falle innenfor definisjonen. Utenfor faller grupper hvor det ikke er en så nær tilknytning mellom deltakerne at de naturlig utgjør en gruppe". I Innst.O.nr.118 (2002-2003) kap.4 er det presisert at § 60a "ikke er ment å generelt ramme handlinger som er utført av flere i fellesskap, men særlig samfunnsskadelige og organiserte kriminelle grupper". Straffeloven § 60a rammer ikke alle tilfeller hvor flere opptre i samvirke, eller hvor flere medvirker til en straffbar handling. Grupper som er tilfeldig dannet for å begå et lovbrudd faller utenfor bestemmelsens anvendelsesområde, se kap.6.3.1. Dersom deltakerne kan sies å utgjøre en gruppe, uten at den er organisert, vil § 60a ikke kunne anvendes, jf. rettspraksis.⁸² En slik situasjon foreligger hvis en vennegjeng avtaler å rane en

⁷⁹ Se kap.2.2.1 og 2.2.2.1.

⁸⁰ Høringsuttalelse (2003).

⁸¹ Jf. ot.prp.nr.62 (2002-2003) s. 96.

⁸² LF-2006-70384.

bank. Det myndighetene ønsker å ramme ved bruken av § 60a er det straffverdige ved å delta i organiserte forbrytnernettverk. Dette hensynet vil ikke kunne gjøres gjeldende overfor personer som tilfeldig møtes og som der og da bestemmer seg for å begå et ran eller lignende. Dette er i samsvar med definisjonen i FN-konvensjonen mot grenseoverskridende organisert kriminalitet art. 2 bokstav a) og c).⁸³

Ved vurderingen av om det foreligger en ”organisert gruppe” vil det i følge forarbeidene og rettspraksis måtte foretas en helhetsvurdering.⁸⁴ I denne vurderingen må man se på om gruppen har en ”viss struktur og varighet”. Følgende momenter kan ha betydning: er det etablert en viss organisatorisk eller hierarkisk struktur, har gruppen internasjonale forgreininger, er det avtalt en bestemt arbeidsfordeling mellom medlemmene, har gruppen tilknytning til bestemte lokaler, møtes deltakerne jevnlig, hvor lenge har gruppen bestått. Denne momentlisten er ikke uttømmende. Andre momenter som kan tenkes å få betydning i helhetsvurderingen: hvordan blir man medlem i gruppen, er noe fordekt, i hvilke sammenhenger er gruppen sammen, disiplin og vold, og foregår det legalaktivitet ved siden av (jobb, studier, driver dank osv.). Videre kan det være nyttig å undersøke hvilke inntektskilder, eiendeler og forbruksmønster vedkommende har, og se på om dette står i forhold til hverandre.⁸⁵ I Rt.2006 s.669 ”Kjellerpiker” punkt 11 finnes et eksempel på en slik helhetsvurdering og hvilke momenter som ble avgjørende i denne saken: ”Det er i denne sammenheng lagt avgjørende vekt på at virksomheten åpenbart var godt organisert med en klar arbeidsfordeling for de involverte, foregikk over lang tid og impliserte flere personer i en organisasjon som hadde internasjonale forgreininger med det hovedformål å fremmes andres prostitusjon, noe som kan straffes med fengsel i mer enn 3 år.” I tillegg legges det vekt på at A var en sentral bakmann i Tyskland, det fantes kontaktpersoner i Ungarn som skaffet kvinnene, store pengebeløp ble sendt til Tyskland og organisasjonen hadde tilknytning til bordellvirksomhet i Italia. Tingretten fant det dermed bevist at

⁸³ Se kap.2.2.1

⁸⁴ Jf. Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.96, Rt.2006 s.111 punkt 33, LF-2006-70384.

⁸⁵ Førde (2006).

bordellvirksomheten hadde skjedd som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe. Høyesterett la dette til grunn.

Det kan foreligge en ”organisert gruppe” selv om bare noen få momenter er til stede. For eksempel vil tidsaspektet kunne ha betydning, uten at det foreligger noe krav om dette fra lovgivers side. Jo lenger en gruppe har eksister, desto lettere vil det foreligge en organisert gruppe i lovens forstand. Det påpekes likevel i forarbeidene s.29 at det kan eksistere grupper som er så godt organisert og hierarkisk oppbygget at de omfattes av begrepet ”organisert gruppe”, selv om gruppen kun har eksistert en kort periode. Det stilles ingen krav om minimumstid for at gruppen kan sies å ha kommet i gang. Som nevnt i kap.6.3.1, kan gruppen bli oppdaget idet de begår den første straffbare handlingen. Det er derfor vanskelig å gi noen konkrete retningslinjer i forhold til tidsmomentet. Ved å se tidsmomentet i sammenheng med de andre momentene som foreligger i saken, vil det bli lettere å avgjøre om det foreligger en ”organisert gruppe”.

Et annet sentralt moment er gruppens organisatoriske struktur. Typiske trekk vil være om det finnes en kommandolinje, om gruppen er hierarkisk ordnet, om en spesiell rollefordeling finnes blant deltakerne eller om medlemmene har en spesialisering. Jo klarere organisatorisk struktur gruppen har, desto lettere vil det foreligge en ”organisert gruppe”. Løse nettverk har sjelden en slik oppbygging. I ”Trondheimssaken” punkt 37 nevnes ikke dette momentet i det hele tatt, men det forelå en ”organisert gruppe” likevel. Det er dermed klart at momentet ikke er avgjørende. Dette er også understreket i en dom fra Frostatings Lagmannsrett hvor det uttales følgende: ” Flertallet ser ikke klare holdepunkter for en hierarkisk oppbygging eller internasjonale forgreininger, men dette er da heller ikke nødvendige vilkår”.⁸⁶ Dette er i tråd med forarbeidene s.29 hvor det står at det ikke stilles noen spesielle krav til gruppens struktur eller organisering. Det samfunnsskadelige ved organisert kriminalitet er at medlemmene i gruppen er organisert, og ikke måten den er organisert på. Dette er i samsvar med definisjonen i FN-konvensjonen

⁸⁶ LF-2006-70384 s.10. Dommen er anket til Høyesterett. Lovanvendelsen og straffutmålingen skal prøves. Anken over saksbehandlingen ble avvist.

mot grenseoverskridende kriminalitet art.2c) som presiserer at medlemmene ikke trenger å ha formelt definerte roller, det behøver ikke å være kontinuitet i deltakernes medlemskap eller en utviklet struktur.

6.3.3 "Tre eller flere personer"

Definisjonen i straffeloven § 60a annet ledd er klar på at den organiserte kriminelle gruppen skal bestå av "tre eller flere personer". Dette er et absolutt vilkår. I følge forarbeidene stilles det ingen krav til en konstant medlemsmasse eller til kontinuitet i denne. Det som kreves er at gruppen oppfyller lovens minstekrav. Dette er understreket i flere dommer, for eksempel i "Trondheimssaken" punkt 33: "En organisert kriminell gruppe må ifølge § 60a annet ledd ha minst tre deltagere". Punkt 37 viser at lovens krav om minst 3 deltakere er oppfylt: "Flere personer var involvert i virksomheten: En person stod for det vesentlige av kontaktene med potensielle nye prostituerte i Estland, A organiserte mottaket og oppholdet i Trondheim, en tredje betjente 'sentralbordet' og formidlet kontakt med kundene, og B innlosjerte de seks kvinnene i sin leilighet, der de også i stor grad mottok kundene. Både A og B var engasjert i annonseringen av tjenestene...". I rettsbelæringen fra Nokas-saken understrekes det at vilkåret ikke kan fravikes ved den helhetsvurderingen som er nevnt i kap.6.3.2.2. Har to personer planlagt og begått kriminelle handlinger uten at de er en del av en kriminell organisasjon, vil § 60a ikke kunne anvendes. Denne nedre grensen er i samsvar med FN-konvensjonen mot grenseoverskridende kriminalitet.⁸⁷ Bakgrunnen for grensen på 3 deltakere er at bestemmelsen ikke skal bli for vid og omfatte for mange tilfeller.⁸⁸ Bestemmelsen skal kun anvendes ved alvorlig kriminalitet. Et av hovedformålene med bestemmelsen er å straffe bakmennene og andre sentrale aktører i større nettverk strengt. Det viktigste er å knekke de store, faste nettverkene, fordi disse utgjør den største trusselen mot samfunnet og borgerne.

⁸⁷ Se kap.2.2.1.

⁸⁸ Jf. ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.30.

6.4 Hvilke personer omfattes av straffeloven § 60a?

Det er ofte ressurssterke personer som velger å begå organisert kriminalitet. Samtidig vil det være innblandet ressursvake personer som utnyttes av bakmenn og mer ressurssterke personer. Spørsmålet blir da om § 60a skal ramme alle som deltar i organisert kriminalitet? Eller bør bestemmelsen være forbeholdt bakmennene?

I utgangspunktet omfatter § 60a alle personer som har deltatt i en straffbar handling som er utøvet som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe. Det er ikke noe eget unntak for personer med en mer perifer tilknytning. Dette fremgår av bestemmelsens ordlyd, lovforarbeidene og rettspraksis.⁸⁹ Både hovedmenn og løpegutter omfattes. For eksempel vil bestemmelsen etter sin ordlyd ramme en narkoman som selger en brukerdose for å finansiere sitt eget forbruk. Forutsetningen er at personen må innse eller holde det for overveiende sannsynlig at han er det siste leddet i en gruppe som driver med organisert narkotikaomsetning eller at han medvirker til organisert kriminalitet. Riksadvokaten mente at bestemmelsen burde avgrenses slik at den ikke gjaldt disse mer perifere personkretsene.⁹⁰ Han begrunnet dette synet med at en vidtfavnende regel kunne gi uheldige utslag og at den lett kunne utvanne bestemmelsen slik at den på sikt ble mindre slagkraftig. Problemet med en slik innsnevring av bestemmelsens virkeområde er at det kan føre til bevisvansker i enkelte saker. I de fleste saker vil likevel disse personene kunne skilles fra hverandre. I forarbeidene er dette løst ved en presisering som sier at hovedformålet med bestemmelsen er å straffe bakmenn i organisert kriminalitet og andre sentrale aktører strengt.⁹¹ Det vil sjelden være naturlig å straffe den mer perifere persongruppen etter 60a. Sakene som har vært oppe for domstolene tyder på at dette blir fulgt opp i praksis.⁹² Det er også gitt uttrykk for at deltakerne i gruppen skal ha så nær tilknytning til hverandre at de naturlig utgjør en gruppe. Hvilken tilknytning gjerningspersonen har hatt til den organiserte kriminelle gruppen og eventuelt hvilken rolle

⁸⁹ Jf. Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.52, rettsbelæringen i Nokas-saken.

⁹⁰ Jf. Høringsuttalelse fra Riksadvokaten (2003).

⁹¹ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.93.

⁹² Jf. Rt.2006 s.111, s.669.

han har hatt, vil være avgjørende for hvorvidt straffen skal skjerpes eller ikke. Gjerningspersonens rolle vil videre ha betydning for hvor mye straffen eventuelt skal skjerpes.⁹³

De straffbare handlingene må være begått på vegne av gruppen. Forbrytelsen kan være begått av noen i gruppen eller av personer som handler i regi av gruppen. For eksempel kan 2-3 av deltakerne utføre selve den straffbare handlingen, mens resten av deltakerne holder seg i bakgrunnen et annet sted i landet.⁹⁴ Det kreves ikke at den som er medlem i gruppen har eller skulle ha deltatt i den straffbare handlingen. Personer som har sporadisk kontakt med gruppen, vil kunne rammes av straffeloven § 60a når de begår straffbare handlinger i regi av dette nettverket. Bakgrunnen er at han som regel er klar over at han opptrer som en del av et nettverk, og straffverdigheten av vedkommendes egen handling må ses i lys av dette. Om disse personene kan dømmes, vil bero på i hvilken grad de var klar over at de medvirket til å begå en forbrytelse utøvet som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe.⁹⁵ En person som helt klart ikke er med i en slik gruppe, men som blir bedt om å medvirke og er klar over at han medvirker til gjennomføringen av for eksempel et grovt tyveri i regi av denne organiserte kriminelle gruppen, vil ha medvirkeransvar. Det kan dermed oppstå situasjoner hvor det er tvilsomt om gjerningspersonen har opptrådt med den nødvendige skyld.⁹⁶ For medvirkeransvaret kan det finnes veiledning i de alminnelige regler om forsøk og medvirkning.⁹⁷

⁹³ Se kap.7.2.1.

⁹⁴ Se LF-2006-70384.

⁹⁵ Jf. Eskeland (2000) s.189 flg.

⁹⁶ Se kap.8.2.

⁹⁷ Jf. Eskeland (2000) s.189 flg., Andenæs v/Matningsdal og Rieber-Mohn (2004) s.323 flg.

7 STRAFFEUTMÅLINGEN ETTER STRAFFELOVEN § 60a

7.1 Generelt om straffeutmålingen

Straffeloven § 60a er i hovedsak en straffeskjerpingsregel hvor det er et formål å sikre at momentet organisert kriminalitet blir vektlagt i tilstrekkelig grad ved straffeutmålingen. Etter bestemmelsens første ledd kan maksimumsstraffen i straffebudet heves til det dobbelte når bestemmelsen anvendes, men likevel ikke med mer enn 5 års fengsel. Bakgrunnen for regelens utforming var uenighet mellom høringsinstansene om hvor mye straffen skulle skjerpes ved bruk av bestemmelsen. Det ble antatt at behovet var størst for straffeskjerpelse når lovbruddet i utgangspunktet hadde en lav strafferamme. Ved å utforme regelen på denne måten virket det minst urimelig for det enkelte lovbrudd. Etter departementets syn er 5-årsgrensen rimelig.⁹⁸ Grensen får først betydning når strafferammen i straffebudet er mer enn 5 års fengsel. For eksempel er strafferammen for grovt bedrageri 6 års fengsel, jf. straffeloven § 271 jf. § 270. Hvis bedrageriet er utført som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe vil den øvre strafferamme bli 11 år. Jo høyere strafferamme straffebudet har, desto mindre blir økningen i strafferammen ved bruk av § 60a. For forbrytelser med en strafferamme på minst 15 års fengsel i straffebudet vil 5-årsgrensen i § 60a likevel ikke ha noen selvstendig betydning, fordi det gjennom en henvisning til § 60a i straffeloven § 17 første ledd bokstav a) er bestemt at maksimumsstraffen er fengsel ”inntil 20 år”. I forarbeidene er det uttalt at dette bør være en tilstrekkelig maksimal strafferamme for organisert kriminalitet.⁹⁹ Videre tilsvarer 20-årsgrensen det som gjelder ved bruk av straffeloven § 61 og 62. Likevel vil maksimumsstraffen være 21 år når det er særlig bestemt i det enkelte straffebud.

⁹⁸ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.51.

⁹⁹ Jf. ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.51.

Hovedbegrunnelsen for innføringen av § 60a var et ønske fra myndighetenes side om å skjerpe straffen i saker med organisert kriminalitet, fordi straffverdigheten i slike saker er stor og fordi strafferammene i en viss utstrekning kunne være for lave til å dekke den maksimale straffverdigheten. Lovendringen ble ansett å være nødvendig for å påvirke straffutmålingspraksis, fordi en endring gjennom rettspraksis ville foregått gradvis.¹⁰⁰

Ved straffutmålingen er det naturlig at det legges til grunn et tilnærmet likt beviskrav som for skyldspørsmålet, altså sikkerhet utenfor rimelig tvil. Bakgrunnen er at det har stor betydning for straffutmålingen hvilken rolle det finnes bevist at den enkelte tiltalte hadde og en rekke forhold knyttet til dette.¹⁰¹

7.2 Hvor stort påslag i straffen?

Ved straffutmålingen er det forbrytelsens straffverdighet som skal vurderes av retten. Straffeloven § 60a kommer med en anvisning på at strafferammen kan doubles, eventuelt utvides med maksimalt 5 år. Det er likevel ikke meningen at retten skal idømme denne maksimalstraffen i alle tilfeller hvor bestemmelsen anvendes. Retten må foreta en konkret helhetsvurdering hvor både formildende og skjerpende omstendigheter vektlegges slik at straffen blir rettferdig. Hvor stor betydning skal det da ha i den enkelte sak at forbrytelsen er begått som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe?

Domstolene må vurdere hvor mye det er rimelig å vektlegge § 60a ut fra en del momenter. Etter forarbeidene er tiltaltes rolle og virksomhetens omfang to sentrale momenter. Videre har Høyesterett i to avgjørelser kommet med viktige retningslinjer for straffutmålingen ved anvendelsen av § 60a.

¹⁰⁰ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.50.

¹⁰¹ Lagt til grunn i Nokas-saken (2007).

”Kjellerpiker”-dommen gjaldt en organisert prostitusjonsvirksomhet, jf. straffeloven § 202 første ledd jf. § 60a.¹⁰² Prostitusjonsvirksomheten ble drevet fra fire forskjellige leiligheter, men bare fra en eller to om gangen. Virksomheten pågikk i perioden 1.juni 2002 til 25.mai 2004 da A ble pågrepet. Minst 60 utenlandske kvinner hadde frivillig prostituert seg fra disse leilighetene i dette tidsrommet. Prostitusjonsvirksomheten hadde blitt godt tilrettelagt gjennom transport til og fra Norge, tolk, sette opp turnuslister og arbeidsavtaler, annonsere og etablere leiligheter hvor kvinnene kunne arbeide osv. Kvinnene måtte gi 50-60 % av sine inntekter til bakmennene. Den totale brutto omsetningen ble anslått til ca 15 millioner kroner. Etter fradrag for husleie, de prostituertes andel m.m. antas den totale netto omsetningen å være på ca 6-7 millioner kroner. Høyesterett tok påtalemyndighetenes anke til følge. Straffen ble skjerpet til 4 år og 6 måneders fengsel.

”Battery”-saken gjaldt en organisert narkotikavirksomhet, jf. straffeloven § 162 tredje ledd første punktum jf. § 60a.¹⁰³ A hadde i perioden januar 2003 til januar 2005 hatt befatning med ca 45 kg amfetamin. Denne befatningen bestod i innførsel og forsøk på innførsel, videresalg og oppbevaring av narkotika. Lagmannsretten la til grunn at A hadde hatt et nettoutbytte fra narkotikasalg på minst kr. 550 000 og kr. 750 000 i 2003 og 2004. Han ble også dømt for brudd på regnskapslovgivningen m.v. A ble i både tingretten og lagmannsretten dømt for overtredelse av § 60a, fordi han hadde ledet en organisert narkotikavirksomhet som hadde stått for både innførsel av amfetamin til Norge og videresalg. Tiltaltes anke ble forkastet. Høyesterett opprettholdt lagmannsrettens dom på 16 års fengsel.

7.2.1 Tiltaltes rolle

I ”kjellerpiker” la Høyesterett stor vekt på at straffeloven § 60a var overtrådt. Ved vurderingen av hvor stort påslag § 60a skal få for straffen, legger førstevoterende blant annet vekt på As rolle i prostitusjonsvirksomheten. I punkt 18 henviser Høyesterett til

¹⁰² Rt.2006 s. 669.

¹⁰³ HR-2007-00498-A.

forarbeidene s.50 og sier at disse ” viser at lovgiveren for enkelte personer som omfattes av §60a ønsket en markert økning i straffnivået ut over det som kunne følge av gradvise endringer som foretas i rettspraksis. Om anvendelsen av bestemmelsen uttales det på side 93 andre spalte: ’Bestemmelsen åpner adgang til å skjerpe straffen ved organisert kriminalitet, men pålegger ingen plikt. Retten må i det enkelte tilfelle fastsette en straff som er rimelig og rettferdig. Hvorvidt straffen skal skjerpes, vil særlig bero på hvilken rolle den siktede har hatt i den organiserte kriminelle gruppen. Et hovedformål er å straffe bakmennene i organisert kriminalitet og andre sentrale aktører strengt. Overfor disse gruppene mener departementet at det for flere forbrytelsestyper kan være behov for å skjerpe straffen vesentlig i forhold til gjeldende praksis. ...’.” Det fremgår av punkt 17 at prostitusjonsvirksomheten var lagt opp slik at det skulle være vanskelig å avsløre A. For eksempel lot han andre underskrive på leiekontraktene for de leilighetene som ble brukt. Dette tyder på at A var en av hovedmennene i organisasjonen. Deretter konkluderer førstevoterende i punkt 19 med at ”A er i kjerneområdet for de tilfeller bestemmelsen tok sikte på.” A hadde en helt sentral rolle i den organiserte prostitusjonsvirksomheten. ”Han var initiativtaker, pådriver og hovedperson når det gjelder planlegging, organisering og styring av hallikvirksomheten.” I ”Battery” punkt 19 legger Høyesterett vekt på at A var ”hovedmann for og ledet en organisert kriminell gruppe i Norge”. Dette er i samsvar med lagmannsrettens vektlegging av momentet, se punkt 18.

Både ”Kjellerpiker” og ”Battery” er på dette punktet i tråd med § 60a sitt hovedformål om ”å straffe bakmenn i organisert kriminalitet og andre sentrale aktører strengt”.¹⁰⁴ Det er klart at tiltaltes rolle skal være et moment for hvor mye § 60a skal vektlegges ved straffutmålingen for hans vedkommende. De ulike rollene skal vektlegges forskjellig og det skal ha betydning for den enkeltes konkrete straffutmåling. Dette kan få betydning for personer som kun har sporadisk kontakt med gruppen.¹⁰⁵ I Nokas-saken skilte retten mellom medlemmene i den organiserte kriminelle gruppen og personer som ikke var medlem, men som var klar over at de hjalp en slik gruppe. Det burde gi forskjellige utslag

¹⁰⁴ Jf. ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.93.

¹⁰⁵ Jf. kap.6.4.

ved straffutmålingen. Retten tok utgangspunkt i at grovt ran straffes med 11 års fengsel.¹⁰⁶ Deretter la de på litt for dødsfølgen og eventuelt andre forbrytelser. Noen har fått en tilståelsesrabatt. Det synes ikke som § 60a har blitt vektlagt i særlig stor grad. Eksempelvis fikk hovedmannen 15 års fengsel, mens et medvirkende ikke-medlem fikk 11 år.

7.2.2 Organisasjonens omfang

Videre legges det vekt på organisasjonens omfang. I "Kjellerpiker" punkt 17 uttaler førstevoterende at "Virksomheten hadde en sterkt profesjonell karakter, og var lagt opp slik at det skulle være vanskelig å avsløre A...". Dette momentet vektlegges også av Høyesterett i "Battery"-saken, jf. punkt 18: "Det er skjerpene at virksomheten har vært godt organisert. ... Til tross for gjentatte avsløringer og pågripelser av kuréerer, har ikke trafikken stoppet, men nye kuréerer er kynisk satt inn i trafikken." Videre uttales det i punkt 19 at "Selv om det er en forutsetning for å drive med innførsel og omsetning av narkotika at man har kriminelle kontakter, må den omstendighet at domfelte har ledet et organisert kriminelt nettverk, tillegges vesentlig vekt i skjerpene retning." Dette er i tråd med forarbeidene s.50 hvor det står at "omfanget av den organiserte kriminaliteten vil være et annet sentralt moment". Organiserte kriminelle grupper som driver stort, er en større trussel for samfunnet enn de mindre og løsere nettverkene. Dessuten er de vanskeligere å avsløre. Dette gjør det mer straffverdig, og momentet skal ha betydning når § 60a vektlegges i straffutmålingen.

7.2.3 Internasjonalt aspekt

Et kjennetegn ved organisert kriminalitet som gjør den særlig straffverdig er at organisasjonen er internasjonal og driver med grenseoverskridende kriminalitet. Slike grupper er ofte vanskelige å etterforske. I "Kjellerpiker" er dette momentet vektlagt av Høyesterett ved vurderingen av hvor stor betydning § 60a skal få i straffutmålingen: "Virksomheten var dessuten internasjonal". I "Battery" punkt 19 uttales det at As

¹⁰⁶ Elden (2007).

organiserte narkotikavirksomhet har samarbeidet med en polsk organisasjon. Etter dette er det klart at virksomhetens internasjonale tilknytning er et moment som må vektlegges ved bruken av § 60a.

7.2.4 Sakstyper

Det springende punkt er hvilken vekt straffeloven § 60a skal ha ved straffutmålingen i narkotikasaker. Det har vært hevdet at § 60a ikke får betydning i narkotikasaker. Det ble også lagt til grunn av Eidsivating lagmannsrett¹⁰⁷ i en § 60a-sak som Høyesterett senere opphevet, jf. Rt.2006 s.120. Dette synet har særlig vært forankret i uttalelser fra høringsnotatet til det opprinnelige lovforslaget til ny § 60a.¹⁰⁸ Det er flere problemer knyttet til disse uttalelsene. Dette var et tema i ”Battery”-saken. A anket og anførte at straffen var utmålt vesentlig for streng ut ifra sammenlignbar rettspraksis. Det ble begrunnet i at straffeloven § 60a ville ha mindre selvstendig betydning i narkotikasaker, se punkt 6 og 15. Førstevoterende kommenterer dette nærmere i punkt 16: ” For meg fremstår det som noe uklart hva som ligger i denne uttalelsen. Bestemmelsen ble vedtatt med en noe annen utforming enn i høringsnotatet. I odelstingsproposisjonen uttaler departementet i spesialmotivene til §60 a: ’Bestemmelsen åpner adgang til å skjerpe straffen ved organisert kriminalitet, men pålegger ingen plikt. Retten må i det enkelte tilfelle fastsette en straff som er rimelig og rettferdig. Hvorvidt straffen skal skjerpes, vil særlig bero på hvilken rolle den siktede har hatt i den organiserte kriminelle gruppen. Et hovedformål er å straffe bakmennene i organisert kriminalitet og andre sentrale aktører strengt. Overfor disse gruppene mener departementet at det for flere forbrytelsestyper kan være behov for å skjerpe straffen vesentlig i forhold til gjeldende praksis. ... Departementet legger derimot til grunn at det ofte ikke vil være rimelig å skjerpe straffen i forhold til helt perifere aktører, selv om unntak kan tankes. - Omfanget av den organiserte kriminaliteten vil være et annet sentralt moment’.” I punkt 17 konkluderer Høyesterett med at straffeloven § 60a må ”forstås slik at det ved straffutmålingen skal legges vekt på hvorvidt det straffbare forhold

¹⁰⁷ LE-2005-93610.

¹⁰⁸ Se ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.50-51.

er utøvd som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe. Hvorvidt det er behov for å skjerpe straffnivået i forhold til tidligere praksis, avhenger av hvilken rolle vedkommende har, og hvor langt organiseringsmomentet er tillagt vekt i de tidligere avgjørelser som benyttes som sammenligningsgrunnlag”. Høyesterett ser altså helt bort fra uttalelsen i høringsnotatet. Etter dette er det klart at straffeloven § 60a skal vektlegges i straffutmålingen i narkotikasaker.

7.2.5 Hvor mye skal straffen skjerpes i forhold til tidligere praksis?

Er det stor forskjell straffutmålingsmessig på om straffeloven § 60a anvendes eller om organisert kriminalitet brukes som et straffeskjerpene moment? Høyesterett sier følgende om dette: ”Ved straffutmålingen har det stor betydning at A er funnet skyldig i overtredelse av straffeloven §60a ved at forbrytelsen er begått som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe. Selv om §60a ikke kommer til anvendelse for perioden fram til 4. juli 2003, har dette forholdet også betydning i skjerpene retning for dette tidsrommet, jf. eksempelvis avgjørelsen i Rt-2003-484. Men for perioden etter 4. juli 2003, hvor ca. halvparten av den forbryterske virksomheten har foregått, har dette forholdet i kraft av lovendringen langt større betydning”.¹⁰⁹ ”Kjellerpiker” utgjør en vesentlig skjerpelse i forhold til tidligere rettspraksis. Det har blitt anført at det foreligger en straffeskjerpelse på ca 50 % ved anvendelsen av § 60a i denne sakstypen.¹¹⁰ Dette tolker jeg dit hen at det skal være en markant forskjell i straffutmålingen for organisert kriminalitet etter innføringen av straffeloven § 60a for denne typen forbrytelser.

Under behandlingen av ”Battery”-saken i Høyesterett sammenlignet aktor dette tilfellet med Rt.2002 s.160 ved straffutmålingen. I sistnevnte avgjørelse fikk hovedmannen 16 års fengsel for overtredelse av straffeloven § 162 tredje ledd annet straffalternativ. Han hadde innført 98 kg amfetamin én gang.¹¹¹ Til sammenligning var det i ”Battery”-saken innført 45

¹⁰⁹ Jf. ”Kjellerpiker” punkt 18.

¹¹⁰ Nevnt under prosederingen av ”Battery”-saken i Høyesterett av aktor og forsvarer.

¹¹¹ Se kap.4.2.

kg amfetamin, men det hadde pågått over et langt tidsrom og ved flere innførsler. Dessuten var spredningsfaren stor ettersom mye av stoffet var videresolgt. Aktor anførte at det også måtte være skjerpende at hver innførsel i seg selv var en overtredelse av tredje ledd.¹¹² Kjennelsen viser at straffenivået har økt klart fra tidligere praksis. I denne vurderingen følger det av kjennelsens punkt 17 og 19 at straffeloven § 60a må vektlegges betydelig i straffutmålingen når momentene tiltales rolle og virksomhetens organisatoriske omfang tilsier dette. Narkotikaens kvantum får mindre å si, - særlig dersom man er langt inne i tredje ledd kvantumsmessig.

7.2.6 Oppsummering

”Battery” og ”Kjellerpiker” gir uttrykk for at straffen skal skjerpes for hovedmenn og bakmenn når straffeloven § 60a er overtrådt. I begge sakene peker Høyesterett på tre forhold som særlig skal ha betydning for hvor mye § 60a skal vektlegges. Det er det organiserte aspektet og profesjonaliteten ved virksomheten, domfeltes sentrale rolle og virksomhetens tilknytning til internasjonale organisasjoner. Disse momentene er også vektlagt i noen tidligere avgjørelser, jf. Rt.2006 s.1462 punkt 41 hvor en dissenterende dommer uttaler følgende: ”..må den omstendighet at domfelte har en aktiv rolle i et mer omfattende nettverk, tillegges vesentlig vekt i skjerpende retning”.¹¹³ For narkotikaforbrytelser vil skjerpelsen merkes i de tilfeller hvor tidligere rettspraksis ikke har vektlagt disse tre momentene i særlig grad, jf. punkt 19 i ”Battery”. Mens for visse sakstyper vil dette føre til en betydelig skjerpelse av straffenivået, jf. ”Kjellerpiker”-saken. Hensynene bak bestemmelsen taler også for at det må slås hardt ned på lovbrudd som er begått innenfor organiserte rammer og at det skal ha stor betydning ved straffutmålingen. Dette støttes opp av departementet i lovforarbeidene og av Riksadvokatens rundskriv.¹¹⁴ I

¹¹² Ra 98-180 422.6/0 angir grensene mellom leddene i bestemmelsen ut i fra kvantum og stofftype. For å være inne i tredje ledd kreves det befattning med ca 3 kg amfetamin. Dette følger også av rettspraksis.

¹¹³ Det var ikke tatt ut tiltale for straffeloven § 60a i denne saken. Denne dommeren var førstevoterende i ”Battry”-saken, jf. likhet i ordlyden.

¹¹⁴ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.38, ot.prp.nr.90 (2003-2004) s.153, RA-2006-1 og RA-2007-1.

sistnevnte uttales det at ”påtalemyndigheten bør arbeide for et strengt straffnivå i saker som gjelder organisert kriminalitet eller kriminelle nettverk, jf. for øvrig straffeloven §60a. Det dreier seg her ofte om personer som regelmessig begår omfattende straffbare handlinger, og som må møtes med følbare reaksjoner”. Etter dette kan det konkluderes med at straffeloven § 60a er et viktig verktøy for å heve straffnivået i saker med organisert kriminalitet. Mye tyder på at bestemmelsen får betydning i flere saker og på en mer systematisk måte enn tidligere.

8 PROSESSUELLE KONSEKVENSER AV STRAFFELOVEN § 60a

8.1 Innledning

I utgangspunktet har strafferammene den betydning at de angir rammene for hvilken straff domstolene kan utmåle. I tillegg har strafferammene materielle og prosessuelle konsekvenser i en rekke sammenhenger. For eksempel er bruken av tvangsmidlene gjort betinget av at lovbruddet i den enkelte sak kan føre til fengselstraff av en viss lengde. Det finnes flest slike bestemmelser i straffeprosessloven¹¹⁵ og straffeloven.

Straffeloven § 60a tredje ledd lovfester at bestemmelsen i utgangspunktet skal ha prosessuelle virkninger. Det kan gjøres unntak dersom ”annet er bestemt”. Her skal det gis en kort oversikt over noen prosessuelle konsekvenser som følger av straffeloven § 60a.

8.2 Skyldspørsmålet

Tidligere var det et diskusjonstema om vilkårene for anvendelsen av straffeloven § 60a hørte til straffutmålingen eller skyldspørsmålet. Begge løsninger ble brukt i praksis. Høyesterett har nå avklart dette spørsmålet. I Rt.2006 s.111 slås det fast at bestemmelsen hører til skyldspørsmålet. Førstevoterende sier i punkt 35: ”Jeg nevner at det etter min mening er korrekt når spørsmålet om anvendelse av straffeloven § 60a er behandlet som en del av skyldspørsmålet, og derfor forelagt lagretten. Bestemmelsen skjerper straffen når bestemte angitte omstendigheter foreligger, og anvendelsen av slike bestemmelser anses tradisjonelt å høre til skyldspørsmålet”. Dette er fulgt opp i Rt.2006 s.120 som ble avsagt samme dag. Eidsivating lagmannsretts avgjørelse ble opphevet idet lagretten ikke hadde

¹¹⁵ Lov om rettergangsmåten i straffesaker av 22.mai 1981 nr.25.

tatt stilling til spørsmålet om anvendelsen av bestemmelsen under skyldspørsmålet. Denne løsningen er i tråd med forarbeidene s.39 og straffeprosessloven § 367.

Det må altså være tatt ut tiltale for § 60a for at den skal komme til anvendelse. Videre må tiltaltes skyld bevises i forhold til den organiserte kriminaliteten. Det er forsettskravet i straffeloven § 40 som da legges til grunn.

8.3 Påtalekompetanse, saksbehandling og domstolenes sammensetning.

Hvilken instans som har påtalekompetanse i den enkelte sak beror i hovedsak på strafferammene i loven. Straffeloven § 60a får betydning for hvem som har påtalekompetanse i saker med organisert kriminalitet. Det følger av straffeprosessloven §§ 66 og 67 at politiet som hovedregel har påtalekompetanse for forseelser, mens statsadvokaten har påtalekompetanse for forbrytelser. Etter § 67 annet ledd, jf. påtaleinstruksen §§ 22-2 annet ledd og 20-3 annet ledd¹¹⁶ har politiet utvidet påtalekompetanse for noen forbrytelser med høyere strafferamme. Når straffeloven § 60a anvendes sammen med noen av forbrytelsene som omfattes av politiets utvidete påtalekompetanse etter straffeprosessloven § 67 annet ledd bokstav c) og d), vil strafferammen overstige 6 års fengsel. Hvem har påtalekompetansen da? Følgende er uttalt i et rundskriv: ”Etter dette bestemmer riksadvokaten at i de saker der forbrytelsen pga. anvendelse av strl. §60a kan medføre fengsel i mer enn 6år, skal politiet oversende sakene til statsadvokaten til avgjørelse om tiltale eller begjæring om pådømmelse etter strpl.§248”.¹¹⁷ Dette er fulgt opp i en kjennelse fra Borgarting lagmannsrett som slår fast at statsadvokaten har påtalekompetansen i 6-årssakene.¹¹⁸ Tiltalebeslutningen var tatt ut av politiet. Lagmannsretten uttaler følgende: ”I henhold til strpl. § 67, 2.ledd bokstav c) har politiet påtalekompetansen i nærmere angitte forbrytelsessaker. Strl. § 271, som denne sak gjelder, er nevnt i bestemmelsen, men ikke § 60a. Herav følger at påtalekompetansen ligger

¹¹⁶ Forskrift om ordningen av påtalemyndigheten av 28.juni 1985 nr.1679.

¹¹⁷ RA-2004-4.

¹¹⁸ Saksnr.: 06-176719AST-BORG/04.

hos statsadvokaten og at tiltalebeslutningen i denne sak ikke er tatt ut av kompetent myndighet.” Dommen ble opphevet på grunn av denne feilen.

Etter straffeprosessloven § 276 fjerde ledd kan retten ikke settes med dommerfullmektig dersom saken gjelder forbrytelse med strafferamme over 6 år. I utgangspunktet er det også slik at disse sakene skal aktoreres av en statsadvokat under hoved- og ankeforhandling, men statsadvokaten kan delegere disse sakene til eksempelvis en politiadvokat, jf. straffeprosessloven § 76 tredje ledd.

I utgangspunktet skal tingretten settes med en fagdommer og to meddommere under hovedforhandling, jf. straffeprosessloven § 276 første ledd. Retten kan settes med to fagdommere og tre meddommere dersom saken er ”særlig omfattende eller hvor andre særlige grunner foreligger”, jf. annet ledd. Dette vil ofte være aktuelt i saker med organisert kriminalitet fordi kriminaliteten er alvorlig og ofte omfattende. Tingretten hadde en slik sammensetning i ”Battery”-saken.¹¹⁹

8.4 Adgang til å anke

Etter straffeprosessloven § 352 skal lagmannsretten settes med lagrette under ankeforhandling. Det er et krav at anken er fullstendig og det må være en 6-årssak. I tredje ledd er det gjort et spesielt unntak fra denne regelen når maksimumsstraffen forhøyes etter straffeloven § 60a og det fra før av ikke er en 6-årssak. Da skal ankeforhandlingen ikke settes med lagrette. Dette ble begrunnet i prosessøkonomiske hensyn og at saksbehandlingstiden ved domstolene ville bli enda lenger.¹²⁰

Det er ikke gjort et tilsvarende unntak for adgangen til å anke etter straffeprosessloven § 321 tredje ledd, fordi det ikke var ønskelig å gjøre unntak for prosessuelle konsekvenser av

¹¹⁹ Saksnr.: 06-006978MED-NERO.

¹²⁰ Jf. ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.45-52.

straffeloven § 60a.¹²¹ Domfelte har krav på ankebehandling i lagmannsretten satt med meddommere, hvis han er dømt for en forbrytelse som kan medføre fengselstraff i minst 6 år. Eksempelvis organisert tyveri etter straffeloven § 257 jf. § 60a. Adgangen til ny domstolsbehandling utvides ved bruk av § 60a.

8.5 Konkurrens

Spørsmålet er om straffeloven § 60a kan anvendes sammen med alle straffebestemmelser i straffeloven og spesiallovgivningen. Det redegjøres kort for de tilfeller hvor dette kan være et tema. Jeg går ikke inn på spørsmålet om hvilken rekkefølge bestemmelsene skal anvendes i ved konkurrens, fordi dette er et spørsmål som sjelden vil bli satt på spissen i tilknytning til § 60a. Rt.2002 s.1052 kan i så fall gi nærmere veiledning om dette.

Det er klart at § 60a kan anvendes sammen med straffeloven § 162, fordi § 60a er gitt generell anvendelse og bestemmelsene er anvendt sammen i ”Battery”-saken.

Videre er det klart at § 60a ikke kan anvendes sammen med straffeloven § 162c om deltakelse i organiserte kriminelle grupper. Det er bestemt av lovgiver og kommer til uttrykk i lovforarbeidene s.93. Bestemmelsene kriminaliserer de samme interessene. Det taler for at de ikke kan anvendes sammen. Videre uttales det at ”Ved å skjerpe straffen til det dobbelte vil det være tilstrekkelig anledning til å vektlegge den omstendighet at handlingen er utøvet som ledd i organisert kriminalitet. Da vil det ikke være behov for i tillegg å straffe vedkommende for selve deltakelsen i organisasjonen.”¹²²

Straffeloven § 60a kan heller ikke anvendes i konkurrens med utlendingsloven § 47 fjerde ledd. Det kommer av at ”organisert virksomhet” er et absolutt vilkår for å anvende sistnevnte bestemmelse og de samme interesser er omhandlet i begge paragrafene. Det taler for at de ikke kan anvendes sammen.

¹²¹ Jf. ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.52.

¹²² Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.40.

Det har blitt redegjort for lovbestemmelser som nevner det straffeskjerpene momentet at handlingen har karakter av å være organisert uten at det nødvendigvis kommer til uttrykk i selve lovteksten i kap.4.1. Da lovgiver innførte straffeloven § 60a ble det vurdert om det trengtes å gjøre endringer i eksisterende lovverk og om bestemmelsene kunne anvendes i konkurrans med § 60a. Departementet ønsket å beholde det eksisterende lovverket, fordi organisert kriminalitet foregår i stort omfang og blir ofte utført av profesjonelle forbryternetter. Virkningen vil da være at bestemmelsene kan anvendes i konkurrans med § 60a.¹²³ Hvis alkoholloven § 10-1 og straffeloven § 60a anvendes i konkurrans, vil strafferammen øke til 11 års fengsel. Dette er lagt til grunn i en dom fra Gulatings lagmannsrett.¹²⁴

Kan samme straffeskjerpene moment brukes to ganger i samme sak. Det er en forutsetning at lovbruddet vurderes som grovt uavhengig av at det er begått som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe. Det straffeskjerpene momentet kan ikke tillegges betydning i ”to omganger”.¹²⁵ Denne uttalelsen er knyttet til straffeloven § 132 fjerde ledd og tolloven § 66. Mye taler for at det også må være slik for andre lignende bestemmelser, eksempelvis ved grovt tyveri (straffeloven §§ 257, jf. 258) kombinert med § 60a. Det vil ofte foreligge flere momenter som gjør den straffbare handlingen grov, for eksempel at det er begått et innbrudd ved utførelsen av tyveriet og at gjenstandene hadde stor verdi. Da kan § 60a anvendes i tillegg. Dersom organisert kriminalitet er det eneste momentet som gjør tyveriet grovt er det tvilsomt om § 60a kan brukes.

Videre har det vært et tema om straffeloven § 60a kan anvendes sammen med §§ 61 (gjentakelse) og 62 (konkurrans). Det som taler mot å anvende dem sammen er at strafferammen kan bli urimelig høy, eksempelvis kan strafferammen bli 20 år for simpelt tyveri (§257) dersom den kombineres med de tre bestemmelsene. Det vil ha liten praktisk betydning fordi §§ 60a, 61 og 62 vanligvis vil gi vide nok rammer til å fastsette en

¹²³ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.40, 53-54.

¹²⁴ Saksnr.: 06-096527AST-GULA/AVD1.

¹²⁵ Jf. ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.53 og 54.

passende straff og domstolene skal fastsette en straff som er rimelig og rettferdig i det enkelte tilfellet. Forarbeidene gir uttrykk for at bestemmelsene kan anvendes sammen. Det gjør også rettspraksis. For eksempel anvendes §§ 60a og 62 i konkurranseloven for EH i Nokas-saken.¹²⁶

8.6 Utvidet inndragning

I visse situasjoner kan utvidet inndragning finne sted, jf. straffeloven § 34a. Ved utvidet inndragning kan alle formuesgoder som tilhører gjerningspersonen inndras etter en skjønnsmessig vurdering fra retten, med mindre han kan sannsynliggjøre at formuesgodene er ervervet på lovlig måte. Bestemmelsen inneholder flere vilkår som skal være oppfylt. Det sentrale er strafferammevilkåret i første ledd bokstav a) som stiller krav om at lovbrøteren må være funnet skyldig i ”en eller flere straffbare handlinger som samlet kan medføre straff av fengsel i 6 år eller mer...”. Straffeloven § 60a fører til at strafferammevilkåret vil være oppfylt i flere saker enn før. For eksempel vil et simpelt tyveri som er utført som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe gi en strafferamme på 6 år, jf. straffeloven § 257 jf. § 60a. Dersom dette tyveriet i tillegg er av en slik art at det etter første ledd kan gi ”betydelig utbytte”, kan utvidet inndragning finne sted.¹²⁷ I saker med organisert kriminalitet kan § 34a være verdifull for påtalemyndighetene, fordi store økonomiske verdier ofte blir hvitvasket og det kan være vanskelig å bevise en konkret tilknytning mellom verdiene og den straffbare handlingen. Riksadvokaten understreker viktigheten av å bruke inndragningsreglene for å hindre at straffbare handlinger skal lønne seg. Det er et viktig virkemiddel ved bekjempelse av organisert kriminalitet.¹²⁸

¹²⁶ I ny straffelov § 79c er dette endret. Det er lovfestet at disse tre bestemmelsene ikke skal anvendes i konkurranseloven fordi det blant annet er i strid med proporsjonalitetsprinsippet, jf. ot.prp.nr.90 (2003-2004) s.154, 469.

¹²⁷ Dyrnes (2003).

¹²⁸ Jf. RA-2006-1

8.7 Foreldelse

Når foreldelse har inntrådt etter reglene i straffeloven §§67-69 er handlingen ikke lenger straffbar, jf. § 66. Foreldelsesfristen varierer fra 2 til 25 år, og avhenger av maksimumsstraffen i straffebudet, jf. § 67. Foreldelsesfristens lengde kan bli forlenget dersom straffeloven § 60a anvendes, jfr. § 60a tredje ledd. For eksempel har et simpelt tyveri en øvre strafferamme på fengsel inntil 3 år, jf. § 257 annet ledd. Da er foreldelsesfristen 5 år, jf. § 67. For organisert tyveri er maksimumsstraffen på inntil 6 års fengsel, jf. § 257 jf. § 60a. Foreldelsesfristen blir da forlenget til 10 år.

8.8 Tvangsmidler

8.8.1 Innledning

Straffeloven § 60a kan føre til utvidet bruk av tvangsmidlene som følge av bestemmelsens prosessuelle konsekvenser, jf. tredje ledd. Det vil føre for langt å redegjøre for alle tvangsmidlene i denne oppgaven, fordi det kun er en av mange prosessuelle konsekvenser av § 60a og det er ikke noe hovedtema i oppgaven. Som nevnt i kap.1.1 redegjøres det for noen prosessuelle konsekvenser for å vise helheten rundt § 60a. Dessuten vil mange av vilkårene for å bruke de ulike tvangsmidlene og hensynene som gjør seg gjeldene være like. Videre vil de samme problemstillingene oppstå for flere av dem. Derfor gis det først en kort og generell redegjørelse for temaet. Deretter tar jeg utgangspunkt i en utradisjonell etterforskningsmetode, kommunikasjonskontroll, for å illustrere hvordan straffeloven § 60a får betydning i denne sammenheng. Kommunikasjonskontroll er en viktig etterforskningsmetode ved organisert kriminalitet og det foreligger noe rettspraksis på området. Det er derfor interessant å se på problemstillingene knyttet til denne utradisjonelle etterforskningsmetoden.

8.8.2 Generelt om tvangsmidlene

Tvangsmidlene står i straffeprosesslovens fjerde del. Påtalemyndigheten har adgang til å iverksette visse tvangstiltak overfor mistenkte og andre under etterforskningen. Dette innebærer inngrep i den enkelte borgers frihet, og slike tvangsmidler må derfor ha hjemmel i lov, jf. legalitetsprinsippet. Formålet med tvangsmidlene er å lette gjennomføringen av etterforskningen og eventuelt straffeforfølgningen og fullbyrdingen. Derfor må tvangstiltaket ikke opprettholdes lenger enn formålet tilsier.¹²⁹ Tvangsmidler kan være pågrepelse og varetektsfengsling, ransaking, utradisjonelle etterforskningsmetoder (eksempelvis kommunikasjonskontroll, teknisk sporing, skjult fjernsynsovervåkning og romavlytting), beslag m.m.

For at politiet skal kunne bruke tvangsmidlene krever straffeprossloven at det foreligger ”skjellig grunn” til mistanke mot en eller flere personer. Dette er et generelt materielt vilkår som krever at det foreligger objektive holdepunkter (bevis) for mistanken. Det må foreligge sannsynlighetsovervekt for at den mistenkte har begått eller forsøkt å begå den handlingen saken gjelder, jf. Rt.1993 s.1302. Forsøkets nedre grense må være passert.¹³⁰ For at politiet skal kunne anvende tvangsmidler ved mistanke om brudd på straffeloven § 60a, kreves det at politiet har en ”skjellig grunn” til mistanke om at forbrytelsen er begått som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe.

Det er ofte oppstilt et strafferammevilkår som må være oppfylt for at tvangsmiddelet skal kunne anvendes av politiet. Jo mer integritetskrenkende en etterforskningsmetode er, desto høyere strafferamme kreves. Dette følger av forholdsmessighetsprinsippet i straffeprosessloven § 170. I for eksempel straffeprosessloven §§ 200a, 208a, 216a er det lovfestet at utvidelse av strafferammen som følge av gjentakelse (strl.§61) og konkurrens (strl.§62) ikke skal komme i betraktning ved vurderingen av om strafferammevilkåret er oppfylt. Det er ikke tatt inn noen tilsvarende reservasjon for straffeloven § 60a, fordi det er

¹²⁹ Hov (1999) s.48.

¹³⁰ Bjerke og Keiserud (2001) s.639.

bestemt fra lovgivers side at den skal ha prosessuelle konsekvenser, jf. tredje ledd. § 60a hever den øvre strafferammen i straffebudet med det dobbelte, likevel med maksimum 5 år. Det gjør at strafferammevilkåret på 10 år etter straffeprosessloven §§ 200a, 202c og 216a vil være oppfylt ved for eksempel alle grove formuesforbrytelser. Disse har en øvre strafferamme på 6 år, eksempelvis grovt tyveri etter straffeloven § 257 jf. § 258.

En omfattende prosessuell virkning av straffeloven § 60a er altså den utvidete bruken av tvangsmidler. Dette er begrunnet i flere hensyn. I forarbeidene er det gitt uttrykk for at den økte straffverdigheten gjør seg gjeldende for denne typen kriminalitet. Organisert kriminalitet bør medføre strengere straffereaksjoner og at det kan tas i bruk tvangsmidler som er beregnet på alvorlige straffbare handlinger.¹³¹ Videre er det ofte vanskelig å etterforske organiserte kriminelle miljøer, fordi de kan være grenseoverskridende, lukkede, oppbygd slik at forbindelsen mellom ledelsen og de ytre ledd er skjult, og har en hard indre justis med bruk av vold og trusler osv. For eksempel blir det vanskelig for politi og domstoler å basere seg på vitneforklaringer, fordi frykten for hevnaksjoner er stor. Det er også et prioritert mål for politi- og påtalemyndighet at slike forbrytelser blir oppklart.¹³² En utvidet bruk av tvangsmidlene kan gjøre det enklere for politiet å drive etterforskning mot slike miljøer. Departementet mente at en slik utvidelse både var forsvarlig og et hensiktsmessig virkemiddel i kampen mot organisert kriminalitet, selv om sterke mothensyn gjør seg gjeldende (hensynet til rettssikkerhet og personvernet for den mistenkte).¹³³ Personvernens hensyn tilsier at den enkelte borger har rett til privatliv, kommunikasjon og personlig integritet. Videre tilsier hensynet til den personlige integritet at den enkelte skal ha kontroll over opplysninger om seg selv (særlig personlige opplysninger) og til å være i fred for andre.¹³⁴ Mothensynene er i utgangspunktet tilstrekkelig ivaretatt ved at det i medhold av legalitetsprinsippet¹³⁵ er oppstilt strenge

¹³¹ Jf. ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.41.

¹³² Jf. RA-2006-1, RA-2006-2, fulgt opp i rundskriv nr.1 og 2 av 2007.

¹³³ Se ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.50, 52, Innst.O.nr.118 (2002-2003) kap.4.

¹³⁴ Ot.prp.nr.64 (1998-1999) s.36.

¹³⁵ Se fotnote 29.

vilkår i loven som må være oppfylt for at det skal være berettiget å anvende disse metodene.

8.8.3 Kommunikasjonskontroll

Etter straffeloven § 145a er det som hovedregel straffbart å avlytte eller ta opp samtaler hvor man ikke deltar selv. Dette forbudet gjelder også for politiet, med mindre de har hjemmel til å foreta kommunikasjonskontroll. Hjemmelen for kommunikasjonskontroll finnes i straffeprosessloven kap.16a, og det innebærer avlytting av telefoner, datamaskiner og kommunikasjonsanlegg under etterforskningen, jf. straffeprosessloven § 216a fjerde ledd.

Etter § 216a første ledd kreves ”skjellig grunn” til mistanke for forbrytelser med straff i ”fengsel i 10 år eller mer” (bokstav a) eller for bestemte forbrytelser som er nevnt i loven (bokstav b), eksempelvis narkotikaforbrytelser og forbrytelser mot rikets sikkerhet. Bakgrunnen for at disse forbrytelsene spesielt er nevnt i loven, er at bekjempelse av narkotikakriminalitet og terror er vanskelig uten denne ekstraordinære etterforskningsmetoden.¹³⁶ Ved slike forbrytelser behøver ikke kravet til minimum 10 års fengsel være oppfylt. Det bør likevel vises tilbakeholdenhet med å foreta kommunikasjonskontroll hvis forbrytelsen gjelder overtredelse av § 162, 1.ledd som har en

¹³⁶ Det har blitt kritisert at forbrytelsene er kategorisert på denne måten, fordi forbryterne ikke alltid holder seg til en type kriminalitet. Noen av dem er såkalte ”multikriminelle”, og de utøver sin kriminalitet der fortjenesten er stor, faren for å bli oppdaget er liten og straffenivået er lavt. Eksempelvis oppfattes det som et problem at politiet på en rekke områder for organisert kriminalitet ikke kan benytte seg av viktige etterforskningsmetoder. Det er et paradoks at det kan foretas kommunikasjonskontroll mot en person som omsetter noen gram heroin, mens det ikke kan foretas kommunikasjonskontroll mot samme person når han smugler store mengder 96 % sprit til Norge. I stedet for å fokusere på hva som er objektet for den straffbare handling, bør fokus rettes mot den profesjonelle måten gruppen utøver sin virksomhet på. Det er det sistnevnte som er særlig straffverdig i denne sammenheng. Ved innføringen av straffeloven § 60a er dette problemet løst til en viss grad. Kilde: Bruusgaard (2007).

strafferamme på bøter eller fengsel inntil 2 år, jf. straffeprosessloven § 170a.¹³⁷ Hvor langt kan politiet gå i å bruke denne ekstraordinære etterforskningsmetoden? Utgangspunktet må være at forholdsmessighetskravet i straffeprosessloven § 170a er oppfylt. Det må foretas en interesseavveining av hensynene som står mot hverandre. Dette vil være hensynet til samfunnets behov for å bekjempe organisert kriminalitet kontra hensynet til personvern og rettsikkerhet.¹³⁸ Momenter i denne interesseavveiningen er ”hvor alvorlig kriminalitet det er snakk om å bekjempe, hvor effektiv en etterforskningsmetode er og hvor inngripende metoden er. Videre vil det ha betydning hvem som krenkes; lovbrøteren eller tredjepersoner”.¹³⁹ I straffeprosessloven § 216c oppstilles det et vesentlighetskrav som sier at kontrollen må antas å være av ”vesentlig betydning for å oppklare saken, og at oppklaring ellers i vesentlig grad vil bli vanskeliggjort”. Dette betyr at kommunikasjonskontroll bare kan benyttes når det antas at alternative etterforskningsmetoder ikke er gode nok.¹⁴⁰ Vilkårene i både § 216a, første ledd og 216c må være oppfylt for at politiet skal kunne foreta kommunikasjonskontroll.

I tvangsmidlene ligger det en fare for misbruk fra politiets side. Denne faren kan for eksempel være aktuell i tilknytning til straffeprosessloven § 216a). Etter første ledd bokstav a) kan kommunikasjonskontroll foretas dersom det er skjellig grunn til mistanke om en alvorlig forbrytelse (strafferamme minst 10 år). Politiet behøver bare å legge til en setning om at forbrytelsen er begått organisert, jf. straffeloven § 60a, og vilkårene vil være oppfylt.¹⁴¹ For å hindre misbruk fra politiets side, må det stilles strenge krav til vilkåret om ”skjellig grunn” til mistanke for at kommunikasjonskontrollen skal kunne benyttes som

¹³⁷ Bjerke og Keiserud (2001) s.740.

¹³⁸ For å ivareta personvern hensynet og rettsikkerhetshensynet er det opprettet et kontrollutvalg for kommunikasjonskontroll som bl.a. skal føre tilsyn med politiets bruk av telefonkontroll, jf. § 216h. Dessuten kan enhver få opplysninger om vedkommende har vært underlagt slik kontroll eller ikke, jf. hovedregelen i § 216j.

¹³⁹ Jf. Ot.prp.nr.64 (1998-1999) pkt.7.1.

¹⁴⁰ Bjerke og Keiserud (2001) s.748

¹⁴¹ Elden (2007).

bevis under hovedforhandlingen. Dersom retten finner skjellig grunn til mistanke, tyder dette på at beviset er lovlig ervervet og at det således kan brukes.

I utgangspunktet er det fri bevisførsel ved domstolsbehandlingen. Straffeprosessloven § 216i setter skranker for bruken av opplysningene som fremkommer under kommunikasjonskontrollen. Hovedregelen om taushetsplikten i tilknytning til kommunikasjonskontroll fremkommer av første ledd første og annet punktum. I tredje ledd bokstav a) til e) gjøres det unntak for taushetsplikten i nærmere angitte situasjoner. Etter bokstav b) er taushetsplikten ikke til hinder for at opplysningene brukes som bevis for et straffbart forhold som kan begrunne den form for kommunikasjonskontroll som opplysningene stammer fra. Det samme er tilfellet for opplysninger som gjelder andre straffbare forhold (overskuddsinformasjon) hvis det straffbare forholdet er av en slik art at det kan gi grunnlag for den formen for kommunikasjonskontroll som opplysningene stammer fra.¹⁴² Det er likevel flere problemstillinger som kan oppstå i tilknytning til bevisbruken av kommunikasjonskontroll utført med grunnlag straffeloven § 60a. Det er helt klart et behov for å ha skjæringstidspunkt før rettsprosessen starter i disse situasjonene. Noen av problemstillingene er løst ved avgjørelser fra Høyesteretts kjæremålsutvalg. § 60a har ikke vært et tema i disse sakene. De kan likevel ha relevans for problemstillingene som oppstår i tilknytning til kommunikasjonskontroll og § 60a. Derfor behandles de til en viss grad her.

Et tidligere diskusjonstema var om bevis som var hentet inn ved lovlig telefonavlytting i utlandet kunne brukes som grunnlag for varetektsfengsling i Norge når telefonavlyttingen ikke kunne vært lovlig gjennomført i Norge. Dette spørsmålet ble avgjort av Høyesteretts kjæremålsutvalg i Rt.2002 s.1744. På s.3 og 4 i kjennelsen uttales følgende: "...Dersom den kommunikasjonskontroll som er foretatt i utlandet, ikke er gjennomført i strid med grunnleggende norske verdioppfatninger, og opplysningene blir brukt som bevis for et straffbart forhold som i vedkommende land kan begrunne den form for

¹⁴² Bjerke og Keiserud (2001) s.757-759.

kommunikasjonskontroll som opplysningene stammer fra, må opplysningene etter utvalgets mening kunne brukes som bevis i straffesak i Norge, såfremt siktede blir gitt rett til innsyn i de opplysninger som er innhentet ved kommunikasjonskontroll i den aktuelle sak”.

Kjæremålsutvalget tillot beviset ført. Dette ble blant annet begrunnet i prinsippet om fri bevisbedømmelse og at begrensningene i straffeprosessloven § 216i bare gjelder for kommunikasjonskontroll foretatt i Norge. Det avgjørende synes likevel å være at man ikke har noen beskyttelsesverdig forventning om at bevisene ikke skal kunne brukes i Norge når disse er innhentet lovlig ved kommunikasjonskontroll i utlandet, dersom man har valgt å ta opphold i et land som ikke har like sterke begrensninger i adgangen til kommunikasjonskontroll som Norge har. Etter dette er det klart at beviset må tillates ført i slike situasjoner.

En annen problemstilling er om kommunikasjonskontroll kan brukes som bevis i det tilfellet at en og samme informasjon i en telefonsamtale utgjør bevis både for et straffbart forhold som kan begrunne kommunikasjonskontroll og for et straffbart forhold som ikke kan begrunne slik kontroll. Dette spørsmålet var oppe for Høyesteretts kjæremålsutvalg i Rt.2005 s.1200 hvor A og B ble frifunnet for de forhold som begrunnet kommunikasjonskontrollen. De ble likevel dømt for forhold som kommunikasjonskontrollmaterialet beviste, men som ikke kunne gi grunnlag for kommunikasjonskontroll fordi strafferammevilkåret på 10 år ikke var oppfylt. Kjæremålsutvalget kom til at bevisforbudsregelen i § 216i ikke var til hinder for at informasjon ble brukt som bevis for forholdene som ikke begrunnet kommunikasjonskontroll. I kjennelsens punkt 16 viser kjæremålsutvalget til tingrettens begrunnelse: ”...Retten ser det slik at når et bevis først er ført på lovlig måte, kan den ved sin bevisvurdering ikke ha plikt til å se bort fra informasjon den rent faktisk har fått. Selv om det kan sies at bevisforbudsregelen i § 216i i seg selv strider med prinsippet om fri bevisførsel, slik departementet har lagt til grunn i nevnte proposisjon på s.66, pkt.8.7.5, må det etter rettens oppfatning skilles mellom det å føre beviset og det å ta beviset med i rettens vurdering når det er lovlig ført under hovedforhandlingen. Når beviset rent faktisk er ført på lovlig vis, kan retten ikke se at det skal legges noen begrensninger på rettens frie

bevisvurdering.”. I punkt 17 konkluderer kjæremålsutvalget med at tingrettens forståelse av straffeprosesslovens regler om adgangen til å benytte kommunikasjonskontrollmaterialet som bevis under hovedforhandlingen er riktig. Det er altså klart at dersom kommunikasjonskontrollmaterialet som føres som bevis i en sak også kaster lys over andre forhold i tiltalen, kan bevismaterialet således vektlegges ved vurderingen av disse tiltalepostene.

En annen variant av denne problemstillingen var oppe for kjæremålsutvalget i Rt.2006 s. 972. Det springende punkt var her om lydopptak fra kommunikasjonskontroll som ikke hadde betydning som bevis for tiltalen om grov korrupsjon, kunne brukes som bevis for tiltalen om grov utroskap. Kjæremålsutvalget delte seg i et flertall og et mindretall. Flertallet kom til at kommunikasjonskontrollmaterialet ikke kunne brukes i forbindelse mistanke om grov utroskap, fordi strafferammen var for lav og § 216i ikke åpner for bevisføring av kommunikasjonskontrollmaterialet i slike situasjoner. Det avgjørende var at kommunikasjonskontroll er nøye vurdert fra lovgiver og det fremgår klart av ordlyden i § 216i første ledd b). Mindretallet kom til motsatt resultat og begrunnet dette i at det ikke forelå noen beskyttelsesverdig interesse som tilsa at det foreliggende avlyttingsmaterialet ikke skulle kunne anvendes. Han mente at det måtte legges til grunn at utroskaptiltalen gjaldt handlinger som ville ha blitt subsumert som grov korrupsjon dersom de hadde vært begått etter 4.juli 2003, da straffeloven § 276b, jf.§276a trådte i kraft. Da ville det ikke være noe problem å la § 216i b) få anvendelse for de eldre forholdene. Han fant støtte for sitt synspunkt i Rt.2005 s.1200 og Rt.2002 s.1744. Kommunikasjonskontrollmaterialet kan etter dette benyttes som bevis i slike saker.

En liknende sak var nylig oppe i Gulating Lagmannsrett (18.01.2007).

Kommunikasjonskontrollmaterialet som ble brukt som bevis under hovedforhandling var overskuddsmateriale. Retten tok bevisene i betraktning da de vurderte om straffeloven § 60a kom til anvendelse. Retten fant at vilkårene i straffeloven § 60a ikke var oppfylt. Videre uttales følgende: ”Ettersom lagmannsretten ikke finner vilkårene i straffeloven § 60a oppfylt i dette tilfellet, kan kommunikasjonsavlyttingen ikke benyttes som bevis mot

de tiltalte. Lagmannsretten må derfor i det følgende se bort fra resultatene av kommunikasjonsskontrollen”. De tiltalte ble dermed frifunnet. Dette resultatet er ikke helt i tråd med Rt.2005 s.1200. Lagmannsretten gir ingen nærmere begrunnelse for sitt resultat. Siden de finner at § 60a ikke kan anvendes, vil heller ikke strafferammevilkåret på 10 år i straffeprosessloven § 216a) første ledd bokstav a) være oppfylt. Det tyder på at det er dette som er bakgrunnen for å nekte kommunikasjonsskontrollmaterialet som bevis i saken. Saken er anket inn for Høyesterett på grunn av frifinnelsen. Dommen er dermed ikke rettskraftig, og vil foreløpig ikke ha en avgjørende betydning.

Et problem kan oppstå dersom politiet har fått adgang til å foreta kommunikasjonsskontroll under etterforskningen med grunnlag i § 60a, men § 60a er utelatt fra den etterfølgende tiltalebeslutningen. Kan kommunikasjonsskontrollmaterialet da benyttes som bevis under hovedforhandlingen? Her foreligger det en potensiell fare for misbruk fra politiets side dersom dette tillates. Videre kan dette tyde på at mistanken om at § 60a var overtrådt var feil. Da vil ikke det straffbare forhold lenger begrunne den form for kommunikasjonsskontroll som opplysningene stammer fra, jf. § 216i første ledd bokstav b). Politiet får da tilgang til en etterforskningsmetode de egentlig ikke er berettiget til å bruke. Dette er svært betenkelig ut fra borgernes krav på personvern og rettssikkerhet. Alt dette taler for at kommunikasjonsskontrollmaterialet ikke kan brukes som bevis. Mye tyder på at tiltalebeslutningen bør være skjæringspunktet her, jf. ”Bull”-saken. Her har for øvrig påtalemyndigheten et etisk ansvar for å hindre misbruk knyttet til bevisbruken. Domstolene har også en mulighet til å avskjære beviset dersom det er helt opplagt at politiet har opptrådt uredelig.

En annen problematisk situasjon knyttet til kommunikasjonsskontroll som bevis i tilknytning til straffeloven § 60a er som følger: Politiet har fått tilgang til å anvende kommunikasjonsskontroll som etterforskningsmetode med grunnlag i § 60a. Alle bevisene vedrørende § 60a og organisert kriminalitet ligger i materialet fra kommunikasjonsskontrollen. Skal retten først ta stilling til om § 60a kommer til anvendelse, og hvis den gjør det så kan aktor få spille av bevismaterialet. Eller skal aktor først spille av

materialet fra kommunikasjonskontrollen og så ta stilling til om § 60a kommer til anvendelse. Problemet med sistnevnte løsning er at det kan være vanskelig for retten å se bort fra bevis som allerede har blitt ført. Uansett hvilken løsning som velges, så blir det en ”ond sirkel”. I ”Bull”-saken¹⁴³ s.6 uttales følgende: ”Retten legger til grunn at materialet på bakgrunn av tiltalens henvisning til strl. § 60a kunne avspilles, jf. strpl. § 216i, 1.ledd litra b, og også Frostating lagmannsretts kjennelse av 20.01.06 (saksnr.: 06-01273KST-FROS) og HRkj kjennelse i samme sak av 02-02-06 (sak nr.2006/184). Endelig legges det til grunn at retten vil kunne bruke lovlig ført telefonkontroll som bevis uavhengig av om retten kommer til at de tiltalte kan dømmes etter den bestemmelsen som åpnet for å føre telefonsamtalene som bevis – her straffelovens § 60a. Det vises her til Høyesteretts kjennelse inntatt i Rt.2005 s.1200.” Dette taler for at det er tiltalen som blir avgjørende for om kommunikasjonskontrollens innhold til syvende og sist kan føres som bevis, - ikke rettens etterfølgende vurdering av § 60a.

Kan kommunikasjonskontrollmaterialet benyttes som bevis i en ankesak dersom underinstansen kommer til at straffeloven § 60a ikke kan anvendes? Dette spørsmålet er foreløpig ikke avklart fra domstolene. Mye taler for at dette må tillates dersom det er tatt ut tiltale for § 60a, fordi det er en naturlig konsekvens av partenes ankerett. Ankeinstansen skal foreta en selvstendig vurdering av de beviser og spørsmål som har vært oppe i underinstansen.

¹⁴³ Asker og Bærum Tingrett av 24.03.2006.

9 AVSLUTNING

Norge synes å være ganske langt fremme i kampen mot den organiserte kriminaliteten i forhold til andre europeiske land.¹⁴⁴ Vi har en egen bestemmelse som skjerper straffen ved organisert kriminalitet som faktisk blir benyttet i praksis. Straffeloven § 60a har flere betydninger, deriblant en strafferettslig. Bestemmelsen er en del av skyldspørsmålet, så politiet må tilpasse bevisbildet opp mot § 60a. Det tvinger prosessen inn i et ”org. krim.”-spor, noe som stiller visse krav til både aktorer og domstoler. Dette fører til større fokus på nettverkene og den organiserte kriminaliteten, og det er viktig ved bekjempelsen av den. Bestemmelsen er viktig for å vurdere straffverdigheten, fordi den sikrer at straffen skjerpes i alle tilfeller hvor forbrytelsene er begått som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe. Det organiserte elementet skal være et betydelig straffeskjerpene moment. Det er likevel viktig at det blir fulgt opp av domstolene slik at det er en straffeutmålingsmessig forskjell å se på om § 60a benyttes eller om organisert kriminalitet kun brukes som et straffeskjerpene moment, og på de ulike deltakernes roller. Videre har bestemmelsen stor straffeprosessuell betydning. Den åpner bl.a. opp for bruk av ekstraordinære etterforskningsmetoder i mye større grad enn før. Det kan gjøre det enklere for politiet å samle inn bevis fra organiserte kriminelle miljøer. Derfor er bestemmelsen meget viktig for politiet.¹⁴⁵ Endelig har bestemmelsen betydning fordi den kan avskrekke borgerne fra å drive med organisert kriminalitet.

¹⁴⁴ Se kap.3.

¹⁴⁵ Bruusgaard (2007).

10 Litteraturliste

Lovregister

2005. Lov om straff (straffeloven) av 20.mai 2005 nr.28.

2003. Lov om endringer i straffeloven mv. (lovtiltak mot organisert kriminalitet og menneskehandel, gjengangerstraff mv.) av 04.juli. 2003 nr.78.

1999. Lov om styrking av menneskerettighetens stilling i norsk rett (menneskerettsloven) av 21.mai 1999 nr.30

1989. Lov om omsetning av alkoholholdig drikk m.v. (alkoholloven) av 2.juni 1989 nr.27.

1988. Lov om utlendingers adgang til riket og deres opphold her (utlendingsloven) av 24.juni 1988 nr.64.

1981. Lov om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven) av 22.mai 1981 nr.25.

1966. Lov om toll (tolloven) av 10.juni 1966 nr.5.

1961. Lov om skytevåpen og ammunisjon m.v. (våpenloven) av 9.juni 1961 nr.1.

1902. Almindelig Borgerlig Straffelov (straffeloven) av 22.mai 1902 nr.10.

1814. Kongeriget Norges Grundlov (grunnloven) av 17.mai 1814.

Utenlandsk og internasjonal lovgivning

Bekendtgørelse af straffeloven, LBK nr.1000 af 05/10/2006, Danmark.

Brottsbalken (1996:700), straffelov Sverige.

(1998/733/RIA). Fellesaksjon mot organisert kriminalitet (1998/733/RIA) av 21.des.1998.

RICO Act. The United States Code, Title 18: Code of Criminal Law & Criminal Procedure, Part I – Crimes, Chapter 96: The Racketeer Influenced and Corrupt Organizations statute.

The Organized Crime Control Act of 15 oct.1970 section 901(a).

The United States Code, Title 18: Code of Criminal Law & Criminal Procedure, Part I – Crimes, Chapter 19: Conspiracy.

The United States Code, Title 21: The Continuing Criminal Enterprise Statute.

United Nations convention against transnational organized crime av 15.nov.2000. (FN-konvensjonen mot grenseoverskridende organisert kriminalitet).

The Europol Convention av 18.juli 1995. (Europol-konvensjonen)

Avtale mellom Kongeriket Norge og Den Europeiske Politienhet av 28.juni 2001.

(2002/187/JIS). Rådsbeslutning av 28.feb.2002 om opprettelse av Eurojust for å styrke kampen mot alvorlig kriminalitet (2002/187/JIS).

Avtale mellom kongeriket Norge og Eurojust av 2005.

Den Europeiske Menneskerettighetskonvensjonen av 4.nov.1950 (EMK).

Forskrifter og Rundskriv

Forskrift om ordningen av påtalemyndigheten (påtaleinstruksen) av 28.juni 1985 nr.1679.

RA-2007-1 (Riksadvokatens rundskriv).

RA-2007-2 (Riksadvokatens rundskriv).

RA-2006-1 (Riksadvokatens rundskriv).

RA-2006-2 (Riksadvokatens rundskriv).

RA-2004-4 (Riksadvokatens rundskriv): Generelle retningslinjer for tildeling av påtalekompetanse i medhold av strpl.§67, 3.ledd, 2.punktum og for plikt til å forelegge enkelte sakstyper for statsadvokaten m.v.

Ra 98-180 422.6/0 (Riksadvokatens rundskriv): Narkotikasaker – kvantumets betydning for den rettslige bedømmelse og bruk av forelegg.

Forarbeider

St.prp.nr.58 (2002-2003) Om samtykke til ratifikasjon av 1) FN-konvensjonen mot grenseoverskridende organisert kriminalitet, 2) utfyllende protokoll for å førebyggje, nedkjempe og straffe handel med menneske, særleg kvinner og born, 3) utfyllende protokoll mot smugling av menneske over land, sjøvegen og luftvegen, alle av 15.nov.2000, og 4) utfyllende protokoll mot ulovleg produksjon av og handel med skytevåpen og delar, komponentar og ammunisjon til desse av 31.mai 2001.

St.prp.nr.98 (2000-2001) Om samtykke til inngåelse av en avtale mellom Kongeriket Norge og Den europeiske politienhet (Europol) om samarbeid om bekjempelse av alvorlige former for internasjonal kriminalitet.

Innst.O.nr.118 (2002-2003) Innstilling fra justiskomiteen om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven mv. (lovtiltak mot organisert kriminalitet og menneskehandel, gjengangerstraff mv.)

Innst.O.nr.25 (1990-1991) Innstilling fra justiskomiteen om endringer i straffeloven m.m. (hemmelig opptak av samtale og offentlig gjengivelse; fjernsynsovervåkning; uforsiktig omgang med skytevåpen; ulovlig innførsel, produksjon og omsetning av alkohol; falsk utrykningsmelding; skyldkravet ved heleri m.m.)

Ot.prp.nr.90 (2003-2004) Om lov om straff (straffeloven).

Ot.prp.nr.62 (2002-2003) Om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven mv. (lovtiltak mot organisert kriminalitet og menneskehandel, gjengangerstraff mv.)

Ot.prp.nr.38 (2002-2003) Om lov om endringer i lov 10.juni 1966 nr.5 om toll (tolloven).

Ot.prp.nr.40 (1999-2000) Om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven mv. (tiltak for å beskytte aktørene i straffesaker mot trusler og represalier mv.)

Ot.prp.nr.64 (1998-1999) Om lov om endringer i straffeprosessloven og straffeloven mv (etterforskningsmetoder mv.).

Ot.prp.nr.74 (1996-1997) Om lov om endringer i lov 9.juni 1961 nr.1 om skytevåpen og ammunisjon m.v.

Ot.prp.nr.56 (1989-1990)

Ot.prp.nr.79 (1988-1989) Om endringer i straffeloven og straffeprosessloven m.m. (skjerpede strafferammer for voldsforbrytelser, straff for innførsel av pornografi, styrking av domstolenes fagkyndighet i saker om økonomisk kriminalitet, raskere behandling av straffesaker m.m.)

NOU 1997:15 Etterforskningsmetoder for bekjempelse av kriminalitet.

Utenlandske forarbeider

SOU 2000:88 Organiserad brottslighet, hets mot folkgrupp, hets mot homoseksuelle, m.m.

Høringer

Høringsuttalelse fra Riksadvokaten i forbindelse med høringsnotatet om "Lovtiltak mot organisert kriminalitet og menneskehandel" av 04.03.03 (ref: R 02-350 AG).

Dom/kjennelse/rettsbelæring.

HR-2007-0498-A, sak nr. 2006/1698. ("Battery").

Rt.2006 s.1462

Rt.2006 s.972

Rt.2006 s.669 ("Kjellerpiker").

Rt.2006 s.120

Rt.2006 s.111 ("Trondheimssaken").

Rt.2005 s.1200

Rt.2002 s.1744

Rt.2002 s.1052

Rt.2002 s.160

Rt.1999 s.1556

Rt.1999 s.5

Rt.1998 s.1673

Rt.1995 s.516

Rt.1993 s.1302

Rt.1992 s.1718

Gulating Lagmannsrett dom av 15.02.2007 (saksnr: 06-064391AST-GULA/AVD1).

Rettsbelæringen fra NOKAS-dommen. (Er et protokollat i sin helhet, men utskrift av cd2 av Advokatkontoret Elden).

Gulating Lagmannsretts dom av 18.01.2007 (saksnr.: 06-096527AST-GULA/AVD1).

Borgarting Lagmannsretts kjennelse av 09.01.2007 (saksnr: 06-176719AST-BORG/04).

LF-2006-70384 (Lovdata online).

LE-2005-93610 (Lovdata online).

Asker og Bærum Tingretts dom av 24.03.2006 (saksnr: 05186573MED-AHER/2).

Nedre Romerike Tingretts dom av 12.05.2006 (saksnr.: 06-006978MED-NERO).

Utenlandske og internasjonale rettsavgjørelser

NJA 2004 s.354

NJA 1997 s.622

U.1998.277H

U.1996.724

U.1992.449 H

Pinkerton vs. United States, No.719, 1946.

SW v. UK, A 335-B, EMD (1995).

Kokkinakis v. Hellas, A 260-A, EMD (1993).

Tiltalebeslutninger.

Tiltalebeslutning av 8.november 2006 Det Nasjonale Statsadvokatembetet (SNR. 06/039/A-03). ("Slovakia")

Tiltalebeslutning av 28.desember 2006 Oslo Statsadvokatembeter. ("Wonderboy")

Artikler/rapporter/etc.

FBI. *Facts & Figure 2003*. <http://www.fbi.gov/libref/factsfigure/orgcrime.htm> (lest 17.februar 2007).

Justis- og Politidepartementet. *Fakta-ark om nye etterforskningsmetoder*. 2005.

http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/Veiledninger_brosjyrer/2005/Faktaark-om-nye-etterforskningsmetoder.html?id=88217 (lest 27.feb.2007).

Politidirektoratet. *Tendenser i kriminaliteten – utfordringer i Norge 2007-2009*. POD Publikasjon 2007/01.

http://www.politi.no/pls/idesk/docs/f1142874106/6336_tendensrapport.pdf (lest 20.februar 2007)

Politidirektoratet. *Prosjekt organisert kriminalitet*. POD publikasjon 2005

Politidirektoratet. *Organisert kriminalitet – utvikling og utfordring*. POD Publikasjon 2002.

Førde, Erik. Powerpoint-presentasjon til påtalemøte i Sandefjord 31.okt.2006.

Juridisk litteratur

Andenæs, Johs. v/Matningsdal, Magnus og Rieber-Mohn, Georg Fredrik. *Alminnelig strafferett*. 5.utg. Universitetsforlaget 2004.

Bjerke, Hans Kristian og Keiserud, Erik. *Straffeprosessloven Kommentartutgave Bind I. 3.* utgave. Universitetsforlaget 2001.

Brottsbalken del III, kommentar svensk straffelov. Ulf Berg...[et al.] (1994).

Dyrnes, Anne-Mette. *Inndragning. Hva må gjøres?* Ciceron Forlag 2003.

Eskeland, Ståle. *Strafferett*. 1.utg. Cappelen Akademiske Forlag 2000.

Greve, Vagn, Asbjørn Jensen og Gorm Toftegaard Nielsen. *Kommenteret straffelov, Almindelig del*. 8. omarbejdede udgave. Jurist- og økonomforbundets Forlag 2005.

Greve, Vagn, Asbjørn Jensen og Gorm Toftegaard Nielsen. *Kommenteret straffelov, Speciel del*. 8. omarbejdede udgave. Jurist- og økonomforbundets Forlag 2005.

Hov, Jo: *Rettergang II Straffeprosess*. Papinian AS 1999.

Karnov Plus (svensk internettutgave). (2007).

Møse, Erik: *Menneskerettigheter*. 1.utg. Cappelen Akademiske Forlag 2002.

Andre kilder (samtaler, e-post, intervjuer etc.)

Sjöstrand, Malin. Doktorand, Lunds Universitet Stockholm. E-post 5.februar 2007.

Elden, John Christian. Advokatfirmaet Elden. Møte 16.februar 2007, E-post 2.mars 2007.

Bruusgaard, Reidar. Politiadvokat, Kripos. Møte 16.januar 2007.

Kampen, Håvard. Politiadvokat, Kripos. E-post 10.januar 2007.

Førde, Erik. Statsadvokat, Oslo Statsadvokatembete. Møte 28.februar 2007.

Internettsider

FBI's hjemmesider på internett (lest 17.feb.2007):

<http://www.fbi.gov/hq/cid/orgcrime/aboutocs.htm>

<http://www.fbi.gov/hq/cid/orgcrime/glossary.htm>

Wikipedia, gratis leksikon på internett (lest 17.feb.2007):

http://en.wikipedia.org/wiki/Racketeer_Influenced_and_Corrupt_Organizations_Act

